

KVINNER OG RUS

*En kvalitativ studie av sårbare rusavhengige kvinners
opplevelser av mulige forklaringer på egen
rusavhengighet.*

Britt Heimvik Takvam
Masteroppgave i pedagogikk

Universitetet i Bergen
Det psykologiske fakultet
Våren 2010

*”Den som snakker om like muligheter, glemmer at
sosiale spill (.....) ikke er rettferdige spill”*

(Bourdieu, 2000b, s. 214)

FORORD

Jeg vil med dette rette en stor takk til de fem informantene mine. Takk for at dere delte deres erfaringer og opplevelser med meg. Uten dere ville denne studien ikke kunnet la seg gjøre.

Takk til Svanaug Fjær for innledende veiledning, og oppfølging underveis. Jeg vil også takke min veileder Herdis Alvsvåg som tålmodig har rettleidet meg gjennom hele prosessen. Uten din forståelse og varme hadde veien blitt tyngre å gå. Takk til medstudenter for faglige innspill og gode samtaler underveis.

Takk til Ane Grete som har vært en faglig støtte i tillegg til å være helt uunnværlig når det gjelder det tekniske. Takk til mine barn Marius, Andreas og Morten. Dere har bidratt ved å minne meg om at livet også handler om andre ting enn masterstudiet. Takk til min svigerdatter Guro for gode faglige innspill. Takk til gode venninner og venner som har motivert og støttet meg hele veien. Til slutt en stor takk til min mann Svein for praktisk og teknisk støtte. Sist, men ikke minst, takk for all din tålmodighet og forståelse.

Britt Heimvik Takvam

Bergen, 17.03.2010

SAMMENDRAG

Studien er gjennomført ved en rusklinikk i Norge. Den er basert på intervju med fem rusavhengige kvinner. Hensikten med studien er ved hjelp av kvinnenenes historier å få mer kunnskap om hvordan man i fremtiden kan gjøre rusforebygging mer treffsikker og relevant overfor sårbare unge jenter. Studien er bygget opp rundt følgende problemstilling: *”Hva mener sårbare rusavhengige kvinner er mulige forklaringer på egen rusavhengighet og hvilke erfaringer har kvinnene med offentlige institusjoner i oppveksten?”*.

Det er veldokumentert i tidligere forskning at risikoen for rusavhengighet stiger i takt med sårbarhetsfaktorer i befolkningen. Mitt ønske har vært å få frem de sårbare rusavhengige kvinnenenes egne erfaringer, beskrivelser og opplevelser av hva som ligger til grunn for deres rusavhengighet. Empirien er skapt gjennom bruk av kvalitativt forskningsintervju, med fenomenologi og hermeneutikk som et epistemologisk og ontologisk bakteppe. På bakgrunn av funnene som er gjort er Bourdieus teoretiske begreper om habitus, kapital, det sosiale rom, symbolsk makt og kjønn anvendt for å belyse og gi innsikt i det de rusavhengige kvinnene forteller.

Gjennom Bourdieus teoretiske perspektiv viser funnene at det er store konsekvenser forbundet med å vokse opp i sosiale rom som skader. Videre fremkommer det at manglende tilførsel av de ulike kapitalene har spilt en viktig rolle i kvinnenenes oppvekst. Det kommer også tydelig frem at reproduisering av sosiale ulikheter foregår både i familiens og skolens sosiale rom. Empirien viser også at mangel på inngripen fra det offentlige har hatt en betydning for kvinnenenes oppvekst. Denne studien fremhever også betydningen av tilførsel av kapital og endring av habitus når hensikten er å hjelpe sårbare kvinner ut av rusavhengighet. Tilførsel av kapital og endring av habitus er også viktige forebyggingstiltak som kan settes inn når målet er å forhindre at sårbare barn og ungdom begynner å misbruke rus.

Nøkkelord

Kvinner, rus, rusavhengighet, sårbarhet, overgrep, svik, habitus, kapital og det sosiale rom.

ABSTRACT

This study has been conducted at a clinic for substance abuse in Norway. It is based on interviews with five women with a drug addiction. The intention of the study is, by the women's story, to gain more knowledge on how to make drug prevention more accurate and relevant to young, vulnerable girls. The study is built around the following themes: "What does vulnerable drug addicted women feel is possible explanations to their own addiction, and which experiences does the women have with public institutions in their childhood?"

It is well documented in previous research that the risk of drug addiction is rising in line with the vulnerability factors in the population. The aim of the study is to bring forth the vulnerable women's own experiences and descriptions of what underlies their addiction. The empirical data is gathered through the use of qualitative research interview with phenomenology and hermeneutics as an epistemological and ontological background. In the light of my findings, Bourdieus theoretical concepts of habitus, capital, symbolic power and sexes, is used to enlighten and give insight to the story which is told by the women.

Through Bourdieu's theoretical perspective, the findings show that there are significant consequences associated with growing up in social rooms that damages. Moreover, it emerges that the lack of supply of capital has played an important role in the women's adolescence. It is also clear that the reproduction of social inequalities takes place both in the family and the school's social room. The empirical data also shows that lack of intervention from the public system has had an impact on the women's upbringing. This study points out that the supply of capital and change of habitus is of great importance when the purpose is to help vulnerable women out of addiction. The supply of capital and change of habitus is therefore important prevention measures that can be inserted when the goal is to prevent that vulnerable children and youth begin to abuse drugs.

Keyword:

Woman, substance abuse, addiction, vulnerability, abuse, deceit, habitus, capital and social rooms.

INNHALDSFORTEGNELSE

HVA	SIDE
FORSIDE	
FORORD	3
SAMMENDRAG	4
ABSTRACT	5
INNHALDSFORTEGNELSE	6
1.0 INNLEDNING	9
1.1 Bakgrunn for tema	9
1.2 Problemstilling og formålet med studien	11
1.3 Litteratursøk og tidligere forskning	12
1.3.1 Litteratursøk nasjonalt og internasjonalt	12
1.3.2 Tidligere forskning	13
1.4 Noen begrepsavklaringer	15
1.5 Oppgavens oppbygning	16
2.0 TEORETISK GRUNNLAG	17
2.1 Pierre Bourdieus teoretiske perspektiv	17
2.1.1 Habitus	18
2.1.2 Kapital	19
2.1.3 Det sosiale rom	21
2.1.4 Symbolsk makt	22
2.1.5 Kjønnsperspektivet	23
2.2 Kritikk av Bourdieus teori	23
2.3 Bourdieu og studiens problemstilling	24
3.0 METODE	27
3.1 Et fenomenologisk/hermeneutisk perspektiv	27
3.2 Metodevalg: Det kvalitative forskningsintervjuet	29
3.3 Forberedelser til det kvalitative forskningsintervjuet	30
3.3.1 Utvalg og inklusjonskriterier	30
3.3.2 Utvelgelse og tillatelser	31
3.3.3 Utarbeiding av intervjuguide, og pilotintervju	32
3.4 Gjennomføring av intervjuene	33
3.4.1 Intervjuguide – utgangspunkt for samtale	34

3.4.2 Uforutsette problemer underveis	34
3.4.3 Møte med kvinnene – endring av opprinnelig problemstilling	36
3.5 Analyse av empirien	37
3.5.1 Transkribering	37
3.5.2 Analyse og tolkning	37
3.6 Validitet	39
3.6.1 Overføringsverdi	40
3.7 Reliabilitet	40
3.8 Forskningsetiske hensyn	42
3.8.1 Informert samtykke	42
3.8.2 Konfidensialitet	43
3.8.3 Konsekvenser	43
4.0 PRESENTASJON AV FUNN	44
Kvinnenes rusforløp – nærmere presentasjon av utvalget	44
4.1 Vold i nære relasjoner	45
4.1.1 Psykisk vold	45
4.1.2 Fysisk vold	46
4.1.3 Seksuell vold	47
4.2 Følelsen av å være oversett	48
4.2.1 Voksne som ikke er tilstede	48
4.2.2 Voksne som ikke stiller krav	49
4.2.3 Var det noen som elsket barna?	50
4.3 Følelsen av å være sviktet	51
4.3.1 Sviktet av mor	51
4.3.2 Svik i nære relasjoner og venneforhold	53
4.4 Erfaring med offentlig instanser	54
4.4.1 Skolen	54
4.4.2 Barnevernet	56
4.4.3 Politiet	57
4.5 Hva ville vært til hjelp?	57
4.6 Oppsummering av funn	58
5.0 DRØFTING	62

5.1 Sosiale rom som skader	63
5.1.1. Familien	63
5.1.2 Terskelen for å melde fra	64
5.1.3 Internalisering av, og normalisering i, det sosiale rom	65
5.1.4 Vold og overgrep i det sosiale rom	65
5.2 Sosiale rom fattig på kapital	66
5.2.1 Fattig på utdanningskapital	66
5.2.2 Rus som symbolsk kapital	67
5.3 Reproduksjon av sosiale ulikheter	68
5.3.1 Hvordan relaterer sosiale rom og kapital seg til habitus?	69
5.4 Det offentliges rolle	70
5.4.1 Barnevernet	71
5.4.2 Skolesystemet	71
5.4.3 Hva mener kvinnene burde vært gjort?	72
5.5 Muligheter på tross av disposisjoner og habitus?	73
5.5.1 Hvilke muligheter finnes?	73
5.5.2 Tilførsel av kapital	75
5.6 Konklusjon av drøftingen	76
6.0 MER TREFFSIKRE FREMTIDIGE FOREBYGNINGSTILTAK	78
6.1 Studiens forebyggingsverdi	78
6.2 Implikasjoner for fremtidig forskning	80
Referanseliste	81
Vedlegg 1 – Informasjonsskriv til faglig ansvarlig ved institusjonen	87
Vedlegg 2 – Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste	88
Vedlegg 3 – Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk	90
Vedlegg 4 – Forespørsel om deltakelse	91
Vedlegg 5 – Intervjuguide	95
Tabell 1	98

1.0 INNLEDNING

Rusmidler er en av de største helsepolitiske utfordringene man står overfor i dagens samfunn, og man ser i dag en økning av alvorlige rusproblemer blant norske kvinner (Lossius, 2008). Kostnadene ved behandling er betydelig høyere enn kostnadene ved forebygging. Dette fremhever at det er av stor betydning å skaffe treffsikre rusforebyggingstiltak i framtiden. På den måten kan man fokusere på forebygging i stedet for å reparere skadene som oppstår som et resultat av rusproblemer.

På bakgrunn av at det fremdeles er lite forskning på kvinner og rus, og fordi den forskningen som foreligger stort sett sammenligner kvinner og menns rusproblemer, ønsker jeg med denne studien å vise mangfoldet som finnes i tematikken rundt kvinner og rus. Hensikten ved studien er å fokusere på hvordan sårbare kvinner med betydelige rusproblemer opplever sin egen livssituasjon. I tillegg til dette er hensikten ved hjelp av empirien å peke på kvinnenens beskrivelser av mulige forklaringer på hvordan rusproblemene utviklet seg.

Det finnes få kvalitative undersøkelser der de rusavhengige kvinnenens egne stemmer får slippe til, og forskningen har hovedsakelig basert seg på fagfolks vurderinger. I denne studien ønsker jeg, som nevnt ovenfor, å belyse kvinnenens egne tanker og meninger rundt utviklingen av rusavhengigheten. Ikke minst ønsker jeg å peke på hva kvinnene mener må til for å komme ut av rusavhengighet. Moderne forskning er i økende grad biologisk orientert. Som en motvekt til dette vil denne studien sette rusproblemer inn i en sosialpedagogisk kontekst ved hjelp av Bourdieus teori.

1.1 Bakgrunn for tema

I følge Klyve (2007) er dagens rusforebyggende tiltak hovedsakelig rettet mot opplysning gjennom informasjon. Han hevder videre at rusforebygging handler om regulatoriske grep, og om samtaler rundt gode måter å få russkadene i samfunnet lavest mulig. Vedrørende rusforebygging rettet mot unge jenter viser det seg at en velutdannet og kompetent mor vil kunne gi sin datter beskyttelse mot ulike typer skjevutvikling (Klyve, 2007). Klyve nevner også at det å ha en bestevenninne i oppveksten er en viktig forebyggingsfaktor når det gjelder rus. Han skriver at det viser seg at problematiske

familierelasjoner og manglende bånd til familien slår sterkt ut som risikofaktor. Klyve (2007) hevder at et av de viktigste forebyggende rådene mot misbruk av rus i dagens samfunn, er å ”gni inn” empatien i oppveksten.

Videre hevder Klyve (2007) at i tillegg til å ha en hoveddør, har rusforebygging også flere andre innganger. Hoveddøren representerer de upopulære regulatoriske virkemidlene som alkoholpris, vinmonopol og aldersgrenser for salg og kjøp av alkohol. Det å slå ring rundt en restriktiv ruspolitikk vil ifølge Klyve (2007) være et av de viktigste forebyggende tiltak i fremtiden. Ser man på en av de andre inngangene vil et rusforebyggende tiltak være å utsette debutalder, samt å motvirke kjølige holdninger mot dem som sliter.

Klinikkjef ved Bergensklinikkene Kari Lossius skriver i Bergens Tidende 16/7 2009 (Ervik, 2009) at tiden kanskje er inne for å sirkle inn risikoungdom, og sette hjelpen inn der. Hun foreslår at deler av de midlene som går bredt ut når det gjelder forebygging, bør kanaliseres inn i det skolen gjør av sosialt arbeid. I følge Lossius bør skolehelsetjenesten styrkes. Lossius hevder videre at det som oftest er risikobarna fra barnehagen og småskolen man senere finner igjen i statistikkene over rusavhengighet senere.

I artikkelen om jenters vei til rusmidler – et sosialiseringperspektiv, peker Bjerrum Nielsen og Rudberg (1992) på hvilke motiv som kan legges til grunn for rusavhengighet hos unge jenter. De hevder at motivet for unge jenters misbruk av rus kan deles i to. På den ene siden har man de vanlige jentene hvor rusavhengighet ser ut til å være kjønns og aldersbetinget i form for gjengliv. På den annen side finner man de stoffmisbrukende jentene, hvor både rusmiddelbruken og gjengtilknytningen ser ut til å ha en sammenheng med mer alvorlige psykologiske problemer. Når det kommer til bruk av illegale stoffer, viser forskning at jenter ser ut til å være mer direkte påvirkelig av sine nære relasjoner. Mangel på bånd til foreldrene kan sees på som en risikofaktor når det gjelder unge jenters rusmisbruk (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1992; Ensminger, Brown, & Kellam, 1982; Marklund & Wernersson, 1984; Pedersen, 1988).

Det at problematiske familierelasjoner slår sterkt ut når det gjelder unge jenter og rusmiddelmisbruk, kan ha en sammenheng med at jenter er spesielt sårbare på dette

området på bakgrunn av at deres identitet er sterkt relasjonelt forankret (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1992). Når disse relasjonene svikter, har jentene ofte ikke så mange andre alternativer til identitetsbekreftelse. Sammenligner man de mest utsatte jentene med andre jenter ser vi at de utsatte jentene lettere tilpasser seg en undertrykkende kjønnskultur (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1992).

Dette bekreftes av Pedersen (2006) som skriver at femten prosent av norske unge jenter blir utsatt for seksuelle krenkelser før utgangen av tenårene. Han skiller overgrepene på følgende måte: Incestlignende overgrep som skjer i barndommen, og ulike former for tvang når det gjelder seksualitet i ungdomsårene. Det viser seg at det er nærstående voksne som er overgriperne i forhold til barneofrene. Konsekvensen for ofrene er økende risiko for alkoholproblemer ved utgangen av tenårene. Når det gjelder jentenes livsstil viser det seg at tidlig alkoholdebut og høyt alkoholkonsum øker risikoen for å bli utsatt for seksuelle krenkelser i løpet av tenårene (Pedersen, 2006).

Bakgrunnen for temaet viser viktigheten av å fordype seg i problematikken rundt sårbare kvinner og rus. I tillegg til at jeg har jobbmessig erfaring fra rusfeltet, har denne problematikken alltid interessert meg. Ved hjelp av de rusavhengiges egne historier, vil denne oppgaven forsøke å peke på hvilke forebyggingstiltak kvinnene kunne ønske seg.

1.2 Problemstilling og formålet med studien

Formålet med denne studien er å få brukerstemmen frem. Ved hjelp av de rusavhengige kvinnenes historier er hensikten å få innsikt i de faktorene kvinnene mener kan gi rusavhengighet. Dette for at det skal kunne rettes fokus mot konkrete forebyggingstiltak som kan settes inn for å redusere rusavhengighet.

Den overordnede hensikten ved studien er å få innsikt i hvilke sårbarhetsfaktorer som kan være med på å skape rusavhengighet hos unge jenter. I den forbindelse er det blitt intervjuet fem rusavhengige kvinner ved en avrusningsklinikk i Norge. Ved hjelp av kvinnenes historier er målet å belyse hvilke grunnleggende faktorer som har vært med på å forårsake den rusavhengigheten kvinnene har i dag. Videre er hensikten å kaste lys over hvilke opplevelser kvinnene har av private og offentlige institusjoner de møtte gjennom oppveksten, for eksempel familie, helsestasjon, skole og barnevern. På

bakgrunn av dette er problemstillingen som følgende: ” *Hva mener sårbare rusavhengige kvinner er mulige forklaringer på egen rusavhengighet og hvilke opplevelser har kvinnene av offentlige institusjoner i oppveksten?* ”.

1.3 Litteratursøk og tidligere forskning

1.3.1 Litteratursøk nasjonalt og internasjonalt

Nasjonal forskning

Når det gjelder tidligere forskning ble det foretatt elektronisk søk etter relevant forskningslitteratur. Dette ble gjort høsten 2008, samt at det ble gjort et oppdatert søk 13.12.2009. Det ble da søkt i databasene BIBSYS, PUBMED og ERIC (OCLO). Ved å bruke søkeordene ”kvinner og rus” kom det kun opp 34 treff i BIBSYS.

Treffene her fokuserer hovedsakelig på rus på et generelt grunnlag, og fokuserer ikke på sårbarhet slik denne studien gjør. Ved bruk av søkeordene ”sårbare kvinner og rus”, ”sårbarhet og rusavhengighet” og ”rusavhengighet og overgrep” ble det ikke gjort noen treff i de tre databasene. Dette indikerer at det er gjort generelt lite forskning nasjonalt som dreier seg om kvinner og rus, og da spesielt sårbare kvinner og rus. De treffene som fremkom i søket på ”kvinner og rus” har likevel ledet meg til den norske litteratur som er tilgjengelig rundt temaet.

Internasjonal forskning

Det ble også foretatt internasjonalt søk etter litteratur i databasene BIBSYS, PUBMED og ERIC (OCLO) høsten 2008 og 13.12.2009. Ved å bruke søkeordene ”women and substance abuse” ble det gjort 77 treff i BIBSYS, 474 treff i ERIC (OCLO) og 85248 treff i PUBMED. Med en nærmere kikk på treffene dreier de seg hovedsakelig om rus relatert til behandling og psykiatri. Søket ”vulnerable women and substance abuse” ga ingen treff i BIBSYS, 7 treff i ERIC (OCLO) og 795 treff i PUBMED. ”Vulnerability and drug addiction” ga 1 treff i BIBSYS, 9 treff i ERIC (OCLO) og 1742 treff i PUBMED. I begge søkene er treffene hovedsakelig rettet mot rusavhengighet generelt, men også mot kvinner og graviditet, HIV, dødelighet og føtalt alkoholsyndrom.

Det siste søket ”drug addiction and abuse” ga 141 treff i BIBSYS, 1014 treff i ERIC (OCLO), og hele 185133 treff i PUBMED. Etter en nærmere kikk på treffene ser det ut

til at de hovedsakelig fokuserer på rusmisbruk i relasjon til blant annet biologiske effekter og behandling. I tillegg er psykiatri en fremtredende del av treffene. Jeg finner lite forskning direkte relatert til kvinner alene. Jeg har, basert på søkene mine, funnet noe internasjonal forskning som ser på sårbarhetsfaktorer, kvinner og rus. Noen nevnes nedenfor, men jeg holder meg likevel kritisk til å sammenligne med det norske samfunn da forskjellene over landegrenser ofte kan være så store at sammenligningsgrunnlaget blir svekket. Internasjonal forskning nevnes likevel da den har vært med på å etablere forskningsfeltet kvinner og rus, samt at den har vært med på å sette føringer for hvordan forskning i Norge utvikler seg.

1.3.2 Tidligere forskning

Når det gjelder internasjonal litteratur om kvinner og rus, viser forskning at det er skjedd en relativt stor utvikling innenfor feltet de siste 10-20 årene. Nyere kunnskap om biologiske og psykososiale forskjeller i kvinner og menns utvikling av rusproblemer har skapt en økende interesse for forskning på feltet (Lossius, 2008). De nordiske studiene er derimot få (Ravndal, 2008). En av studiene som finnes i Norden er en longitudinell populasjonsbasert studie som ble utført i Göteborg (Thundal, Spak, & Allebeck, 2000). Målet med denne studien var å dokumentere kvinners alkoholbruk over en periode på fem år, og å sammenligne forskjellige målinger av alkoholforbruk. Eksempelvis høyt alkoholforbruk, høy episodisk drikking, risikodrikking og årsaker til avhengighet og misbruk. Når det gjelder kvinners avhengighet og misbruk konkluderer studien med at resultatene som var fremtredende etter 12 måneder også var fremtredende i oppfølgende studier etter fem år. Det viste seg at det var en samlet økning når det gjelder alkoholforbruk blant kvinner med høyere utdanning, og også en samlet økning når det gjelder alkoholforbruk og høy episodedrikking.

Det viser seg at rusmiddelforskningen har hatt fokus på forskjeller mellom kvinner og menn, men det finnes derimot lite forskning som viser bredden av ulike tilstander når det gjelder kvinner og rusproblemer (Duckert, Lossius, & Ravndal, 2008). Forskning som er utført på kvinner og rus i Norge har hovedsakelig vært fokusert på problematikken rundt rus og psykiatri (Fløvig, Vaaler, & Morken, 2006; Helseth, Lykke-Engen, Johnsen, & Waal, 2009; Johansen, Morken, & Hunskaar, 2009).

I følge Lossius (2008) er rusavhengige kvinner en traumatisert gruppe. I en norsk undersøkelse opplyser 60 % at de har vært utsatt for alvorlig fysisk og seksuell mishandling (Wormnes & Skutle, 2005). Mange er også preget av psykiske, fysiske og sosiale problemer. 77 % av kvinnene i undersøkelsen til Iversen et al. (2007) rapporterte at de slet med depresjon og angst, og 43 % hadde ønsket om å ta sitt eget liv.

Kumpfer & Bluth (2004) viser i sin studie til funn som hevder at muligheten for at barn og ungdom utvikler problemer øker kraftig i takt med økningen av familieproblemer. Barn og unge kan tåle en viss grad av stress når det handler om et eller to familieproblemer i livet deres (Bry, McKeon, & Pandina, 1982; Newcomb & Bentler, 1986; Newcomb, Maddahian, & Bentler, 1986). Samtlige av disse hevder også at i de tilfellene hvor barn stadig utsettes for familieproblemer, øker mulighetene for å havne opp i rusavhengighet senere i livet. Videre ser man igjen i Kumpfer & Bluth (2004) at rusmiddelmissbruk i familien kan resultere i skade i familiedynamikken. Som en konsekvens av denne skaden, kan barn og unge utvikle en sårbarhetsfaktor for senere misbruk av rusmidler.

Når det gjelder sårbarheten i befolkningen vet man at noen befolkningsgrupper er mer utsatt enn andre for å utvikle alkohol- og rusmiddelproblemer (Det kongelige helse og omsorgsdepartementet, 2007). Dette gjelder spesielt barn av rusavhengige og psykisk syke foreldre, og barn og ungdom som selv har psykiske lidelser. Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer (2006 – 2008) (Arbeids- og sosialdepartementet, 2005) inkluderer også barn med alvorlige atferdsvansker og ungdom med minoritetsbakgrunn til den sårbare gruppen. I tillegg har også overgrep og forsømmelse, en betydning for utviklingen av rusproblemer (Strandheim, Wold, & Bentzen, 2007).

En rekke studier viser at det å ha erfaring som offer har vist seg å være assosiert med rusavhengighet hos kvinner (Brewer, Fleming, Haggerty, & Catalano, 1998; Covington, 1997; Dunn, Ryan, & Dunn, 1994; Gil-Rivas, Florentine, & Anglin, 1996; Kilpatrick, Acierno, Resnick, Saunders, & Best, 1997; Miller, Downs, & Testa, 1993). Forskning har eksempelvis vist at kvinner med historier preget av seksuelt misbruk, og fysisk fornærmelse tenderer til å ha større rusproblem enn kvinner uten denne type belastninger (Covington, 1997; Kilpatrick, et al., 1997; Miller, et al., 1993).

Denne gjennomgangen viser at det er veldokumentert i internasjonal forskning at kvinner med historier preget av seksuelt misbruk, psykisk og fysisk misbruk, tenderer til å være eksponert for rusavhengighet senere i livet. Videre viser forskning at rusavhengighet stiger i takt med familieproblemer og sosiale ulikheter. Jeg har imidlertid ikke funnet nordiske studier som går i dybden og undersøker hva de rusavhengige kvinnene mener er mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Mitt fokus er således rettet mot hvordan man på bakgrunn av kvinnenens historier, på lengre sikt, kan finne pedagogiske og mer treffsikre forebyggingstiltak når det gjelder sårbare kvinner og rus.

1.4 Noen begrepsavklaringer

Definisjon på vold

Den overordnede definisjon på vold i denne oppgaven defineres i henhold til Isdal som sier at "vold er en hver bruk av makt for å skade andre" (2000, s. 35).

Psykisk vold vil si "alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysisk i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av bakenforliggende makt eller trussel" (Isdal, 2000, s. 49).

Fysisk vold er "bruk av en hver form for fysisk makt som gjennom at den skader skremmer og krenker, påvirker et annet menneske til å slutte å gjøre noe det vil eller gjøre noe mot sin vilje" (Isdal, 2000, s. 43).

Seksuell vold er "alle handlinger rettet inn mot en annen persons seksualitet, som gjennom at de smerter, skader, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil" (Isdal, 2000, s. 45).

Definisjon på rusmiddelproblemer

I Norge bruker helsevesenet den internasjonale sykdomsklassifikasjonen ICD -10¹ for å diagnostisere rusmiddelproblemer. ICD -10 skiller mellom skadelig bruk² og avhengighet (Skårderud, 2010). I forhold til denne oppgaven anses rusmisbruk som

¹ International Classification of Diseases – 10th edition.

² Skadelig bruk kjennetegnes ved et bruksmønster hvor inntak av rusmidler gir alvorlige fysiske og psykiske skader (Skårderud, 2010).

ICD-10s definisjon på avhengighet. Dette defineres som et spektrum av fysiologiske, atferdsmessige og kognitive fenomen, hvor bruken av en substans eller substansklasse får en mye høyere prioritet for en person enn annen atferd som før var av stor verdi (Skårderud, 2010).

Definisjon på Bourdieus begrep agent

En agent er i Bourdieus terminologi betegnelsen for den handlende i sosiologisk forstand (Bourdieu, 1997). Eksempelvis et individ, en gruppe eller en institusjon.

1.5 Oppgavens oppbygning

Først presenteres oppgavens teoretiske grunnlag hvor det blir gjort rede for Bourdieus ulike kapitaler, habitus, det sosiale rom, symbolsk makt og kjønn. Det presenteres også kritikk av Bourdieus teori, samt en kritisk tenkning i forhold til Bourdieus teorier og min oppgave. Deretter følger en presentasjon av den metodiske fremgangsmåten. Metodekapittelet gjør først rede for et fenomenologisk / hermeneutisk perspektiv. Deretter blir det gjort rede for forberedelsene og gjennomføringen av de kvalitative forskningsintervjuene, samt analyse av empirien. Pålitelighet og troverdighet blir deretter omtalt, med en påfølgende redegjørelse av forskningsetiske hensyn. Deretter følger en presentasjon av de empiriske funnene. Disse drøftes i et eget drøftingskapittel. Drøftingskapittelet er hovedsakelig konsentrert om mulige forklaringer på kvinnes rusmisbruk. Avslutningsvis blir det sett på mer treffsikre fremtidige forebygningstiltak. Dette gjennom studiens forebyggingsverdi, og implikasjoner for fremtidig forskning.

2.0 TEORETISK GRUNNLAG

Bourdieu ble valgt som teoretisk grunnlag for denne studien på bakgrunn av hans samfunnsmessige kritiske verk hvor han blant annet fokuserer på sosiale ulikheter og på kjønn. Bourdieus strukturbegrep (strukturalisme) kan gi inntrykk av at han ser bort fra individets intensjoner og motiver, men jeg velger likevel å bruke ham på et nivå mer tilnærmet individet. Dette finner jeg støtte for i Bourdieu og Wacquant (1993) som skriver at en innbydelse til å tenke sammen med Bourdieu er en innbydelse til å tenke lenger enn Bourdieu, og mot Bourdieu hver gang det er nødvendig. Slik jeg forstår det kan jeg da benytte Bourdieus teorier som et arbeidsredskap tilpasset mine analyser.

2.1 Pierre Bourdieus teoretiske perspektiv

Pierre Bourdieu (1930 – 2002) var en fransk sosiolog og en av de viktigste forskerne i det 20. århundre. Han ble sett på som den mest fremtredende fornyeren av samfunnstenkingen i dette århundret. Begrepene hans om habitus, kapital, symbolsk vold og felt er fortsatt inspirasjonskilde for forskere og studenter innenfor flere forskjellige fag. Det samfunnskritiske verket hans er stadig utgangspunkt for viktige diskusjoner når det gjelder globalisering, sosiale ulikheter og kjønnsforhold (Wilken, 2008).

I følge Olesen (2000) hadde Bourdieu en bred interesse både innen litteratur, religion, utdanningsforskning, pedagogikk, kultur, filosofi og vitenskapsteori. På bakgrunn av dette har teoriene hans mange innfallsvinkler når det gjelder å forstå og analysere det moderne samfunn. Den vitenskapelige produksjonen til Bourdieu er stor, og den kan være komplisert, da hans begreper er teoretisk komplekse. I følge Bourdieus sosio-ontologi er virkeligheten relasjonelt bestemt. Det vil si at ingenting har verdi i seg selv, men bare i relasjon til noe annet. Bourdieus strukturbegrep kan gi inntrykk av at han ser bort fra individenes intensjoner og motiv. Man kan også se på strukturbegrepet som en vektlegging av relasjonene mellom fenomenene. I forhold til denne oppgaven vil Bourdieus teorier om fenomenene habitus, kapital, det sosiale rom, symbolsk makt og kjønn være hovedbegrepene i denne studien, og de sees i relasjon til hverandre.

2.1.1 Habitus

Bourdieu ser på habitus som et åpent sett med disposisjoner, som uten stans står overfor nye erfaringer, og hele tiden blir påvirket av disse erfaringene (Bourdieu & Wacquant, 1993). Det er kategoriene for vurdering og oppfattelse som gjennom en bestemt løpebane er blitt innskrevet i agentens habitus, som ligger til grunn for hvordan agenten oppfatter sine egne muligheter (Bourdieu, 1997).

I følge Bourdieu & Wacquant (1993) innehar habitus en praktisk referanse til en fremtid som er avhengig av en fortid. Denne fortiden er habitus et produkt av. Habitus kan sees på som en strukturerende mekanisme som virker i agentens indre, selv om den strengt talt ikke er individuell eller styrer agentens atferd. Habitus er ifølge Bourdieu & Wacquant (1993), et prinsipp som avler strategier som gjør agentene i stand til å møte ulike situasjoner. Habitus reagerer på oppfordringer i feltet på en stort sett sammenhengende og systematisk måte (Bourdieu & Wacquant, 1993).

I følge Bourdieu & Wacquant (1993) kan man forstå habitus som en latens avleiret situasjon som ligger forankret innerst i kroppen, og venter på å bli gjenoppplivet. Ved at habitus går inn i en relasjon med en sosial verden den er et produkt av, vil habitus finne seg til rette, og verden vil fortone seg som noe selvsagt. Dette er et resultat av at denne verden har produsert individet og de tankekategoriene individet bruker for å forstå verden.

I følge Wilken (2008) skriver Bourdieu at individet tilegner seg en forståelse av hva som er rett og galt, mulig og umulig, uten at det foregår en bevisst læringsituasjon. På den måten er disposisjonene i habitus tilegnet uten at individet er det bevisst. Habitus blir da en kroppstilstand, og ikke en sinnstilstand (Wilken, 2008). Den kroppslige forankringen av habitus, fører til at det sosiale innleires i kroppen. Dette får betydning både for praksis og erindring.

Habitus integrerer individets tidligere erfaringer, og er dermed individuell. Den er også individuell på bakgrunn av at et hvert individ har en unik historie, og fordi den personliggjør det sosiale. Sosiale begrensninger blir sett på som personlige valg, og individet inkorporerer i sin habitus hva det mest sannsynlig kan forvente (Wilken, 2008).

Habitus kan sees på som kollektiv på bakgrunn av at den tilegnes i et sosialt miljø, hvor det finnes fellesskap og felles forståelse. Habitus er også samfunnsmessig da den får individet til å akseptere ulikheter i samfunnet og ta dem for gitt. På den måten bekreftes og reproduseres habitus gjennom sekundære sosialiseringer i samfunnet (Bourdieu, 1990).

Bourdieu (1990) beskriver videre disposisjonene i habitus som varige disposisjoner i den forstand at de er seiglivet, men ikke uforanderlige. Disposisjonene motsetter seg endring ved selektivt å velge bort informasjon og erfaringer som er i strid med etablerte disposisjoner. I følge Bourdieu er denne tregheten i habitus en konsekvens av at disposisjonene består, selv om de sosiale strukturene som gav opphav til habitus blir endret eller erstattet med andre.

I følge Bourdieu (1990) kan menneskets habitus sees på som et produkt av de objektive livsvilkårene mennesket lever, og har levd under. Sett i lys av rusproblemer kan en rusavhengig person bli rusfri og få nye vaner. Men endring av habitus vil ikke skje automatisk. Det vil kreve sosial forankring i et sosialt miljø. Videre vil det være sterkt avhengig av aksept fra det nye miljøet. Dette er en lang og vanskelig prosess, men muligheten for forandring vil være til stede (Bourdieu, 2000a).

Bourdieu (1997) skriver at det er hvert enkelt individs oppfattelser og vurderinger av sine egne muligheter gjennom livet, som blir innskrevet i vedkommendes habitus. Det er også dette som videre ligger til grunn for vedkommendes oppfattelse av egne muligheter. Mennesket skaper sitt eget prosjekt på bakgrunn av de oppfattelsene vedkommende har om de mulighetene som er til stede. Dette er vurderingene som gjennom en bestemt løpebane er blitt innskrevet i personens habitus.

2.1.2 Kapital

Kapital betegner et sosialt forhold mellom de som dominerer og de som bli dominert. Ved å inneha kapital får individet makt over dem som ikke har kapital (Bourdieu, 1995). Individet erverver kapital gjennom utdanningssystemet eller gjennom arv fra oppvekstmiljøet (Bourdieu, 1995). Bourdieu skiller mellom ulike former for kapital.

Den enkeltes totale mengde kapital, det vil si summene av de ulike kapitalene, bestemmer hvem som hører hjemme hvor i samfunnet.

Symbolsk kapital

Symbolsk kapital er i følge Bourdieu definert som

”en hvilken som helst kapital (hvilken som helst form for kapital; fysisk, økonomisk, kulturell, sosial) som oppfattes av sosiale aktører med persepsjonskategorier som er slik at de er i stand til å kjenne den (til å oppfatte den) og til å anerkjenne den, til å gi den verdi.” (1996, s. 61).

Den symbolske kapital kan sees på som den mest grunnleggende kapitalformen i følge Bourdieu. Den avhenger av etterspørselen, og av andre agents aksept. I en gitt kontekst er denne kapitalen en ressurs eller kompetanse som har verdi (Olesen, 2000).

Bourdieu (1997) hevder at en hvilken som helst egenskap kan konstituere seg som en symbolsk kapital. Han mener at dette skjer i det øyeblikket denne egenskapen oppfattes av andre sosiale agenter som sitter inne med nettopp denne type oppfattelseskategorier. Dette gjør dem i stand til å gjenkjenne og anerkjenne den, samt å gi den verdi. Sett opp mot kvinner og rus, kan bruk av rusmidler være en symbolsk kapital som verdsettes i konteksten, og bruken av rusmidler kan derfor øke. Det motsatte kan også være tilfelle, og da står de sårbare kvinnene overfor en situasjon hvor de ikke passer helt inn. Kvinnene tillegges da gjerne lav symbolsk kapital. Dette henger tett sammen med de andre kapitalene (lav sosial kapital og lav kulturell kapital).

Kulturell kapital

Når det gjelder kulturell kapital forstår Olesen (2000) den kulturelle kapitalen som den symbolske kapitalen som kommer til uttrykk gjennom sin dominans i en gitt kulturell sammenheng. Den kulturelle kapital er den kapitalen en kultur vektlegger høyt, og som det er et ikke-økonomisk betinget marked for. Kulturell kapital er en del av den symbolske kapital, og den viser ikke til noen spesielle former for ressurser eller egenskaper, men snarere til sosiale praksiser anerkjent i kulturen (Olesen, 2000).

En viktig kulturell kapital er det Bourdieu (1995) kaller utdanningskapital som formidles til neste generasjon. Utdanningskapital er noe man trenger for å kunne lykkes

i et utdanningssystem og i et kunnskapssamfunn. Dette kan bety at den utdannelsen foreldre har, direkte påvirker den utdannelsen man selv har mulighet til å realisere. Det vil si at dersom man har foreldre med akademisk utdanning, vil man selv være disponert til å kunne ta en akademisk utdanning. Det blir en type kapital man arver i form av disposisjoner for utdanning.

Ifølge Wilken (2008) foregår det investering i, og fordeling av, kulturell kapital innenfor familien og utdanningsinstitusjonene. Den kulturelle kapital er mest verdifull når den omsettes i familien. Den kulturelle kapital som erverves gjennom familien, vil også gjøre agentene mer rustet til å akkumulere kulturell kapital i utdanningsinstitusjonene. I forhold til dette kan det tenkes at de sårbare kvinnene i denne studien har med seg lite kulturell kapital hjemmefra, og at de på bakgrunn av dette ikke har vært i stand til å akkumulere kulturell kapital i en utdanningsituasjon.

Økonomisk og sosial kapital

Økonomisk kapital kan sees på som et uttrykk for velstand og materiell rikdom. I følge Bourdieus begrep om økonomisk kapital, stiller den seg i et spesielt forhold til kulturell kapital. Man kan tilsynelatende ha høy økonomisk kapital, men likevel ikke ha høy kulturell kapital – og omvendt. Det er likevel viktig å understreke at alle kapitalene skal sees i relasjon til hverandre (Olesen, 2000). Det vil si at ethvert menneske innehar alle former for kapital, men at mengden/graden av besittelse varierer fra menneske til menneske. Det er derfor viktig at man ser på helheten, fremfor summen av de enkelte kapitalene.

2.1.3 Det sosiale rom

I tillegg til å inneha ulike kapitaler, deltar også mennesket i det sosiale rom. Bourdieu (1995) beskriver det sosiale rom som et rom av forskjeller. Posisjonen man har i det sosiale rom, i form av strukturen av fordeling av ulike former for kapital, vil påvirke individets forestilling av rommet. Dette vil også influere på standpunktene man inntar i kampen for å bevare eller forandre rommet (Bourdieu, 1995).

I Bourdieus (1995) modell om det sosiale rom, handler det sosiale rom om reproduksjon av ulikheter. Modellen belyser hvordan mennesker og sosiale grupper får status og makt via verditilskrivning til ulike kapitalformer. Videre viser den hvordan de aksepterer

disse verditilskrivningene og fordelingene av kapitalformer som naturlig og uunngåelig. I modellen om det sosiale rom viderefører Bourdieu habitus og kapitalbegrepene, og han uttrykker forståelse av sosiale klasser, sosial mobilitet og sin forståelse av sosial arv (Wilken, 2008). Et felt kan sees på som en arena hvor det foregår sosiale kamper. Videre konstitueres felt relasjonelt og hierarkisk innenfor et sosialt system (Wilken, 2008).

Bourdieu (1996) hevder at de sosiale agentene inntar en relasjonell posisjon i forhold til hverandre i det sosiale rom. Agentenes posisjon i det sosiale rom foregår på bakgrunn av økonomisk og kulturell kapital. Videre sier han at agentene har mer til felles jo tettere de befinner seg når det gjelder kulturell og økonomisk kapital, og mindre til felles jo lenger de befinner seg fra hverandre i forhold til disse kapitalene. I følge Bourdieu (1995) er de posisjonene et individ har i det sosiale rommet, det vil si strukturen av fordeling av de ulike former for kapital, med å bestemme hvordan man ser på dette rommet. Det er også med å bestemme hvilket standpunkt man tar i bruk i kampen for å bevare det eller forandre det (Bourdieu, 1995).

2.1.4 Symbolsk makt

Den symbolske makt kan ikke utføres uten at de som lider under den medvirker til at den utføres (Bourdieu, 2000a). I følge Bourdieu (1996) er symbolsk makt den usynlige makten som bare kan utføres med delaktighet av dem som ikke vet at de ligger under for den, eller enda til ikke vet at de utfører den. Bourdieu (1997) sier videre at maktens felt er et spesielt felt. Han ser på det som et rom hvor styrkeforholdene mellom de forskjellige kapitalformene bestemmes, og hvor styrkeforholdet mellom de agentene som er i besittelse av en av de forskjellige kapitalformene utføres. Kampene mellom agentene intensiveres hver gang det stilles spørsmålsteget ved den relative verdien av en av de forskjellige kapitalformene (Bourdieu, 1997).

Bourdieu (1997) hevder at agentene i maktens felt har det til felles at de innehar nok spesifikk kapital til at de kan innta dominerende posisjoner innenfor deres spesielle felt. Spørsmålet blir hvorvidt bytteverdien mellom de forskjellige kapitalformene skal opprettholdes eller forandres.

Sosial dominans er ifølge Bourdieu (1997) ikke et naturlig resultat av handlinger som er utført av noen agenter som sitter med makt til å undertrykke andre. Det er derimot et indirekte resultat av et komplekst sett handlinger som kan oppstå i nettverket som den dominerende blir utsatt for. De dominerende er på den måten dominert av strukturen i det feltet hvor den sosiale dominans utfolder seg (Bourdieu, 1997).

2.1.5 Kjønnsperspektivet

I følge Bourdieu (2000a) kan man se på kjønn som habitus. Man snakker da om en kvinnelig habitus og en mannlig habitus. Bourdieu skriver videre at menn dominerer det offentlige rom og maktens felt. Mens kvinnene blir henvist til det private rom, og til områder for symbolsk produksjon – eksempelvis utdanningssystemet. I følge Bourdieu (2000a) blir kvinner utelukket fra stillinger med stort ansvar. Der makt utøves, rekrutteres ikke kvinner. Videre mener Bourdieu at de kvinnene som tilpasser seg den dominerende kulturen, vil sosialiseres som menn. Bourdieu (2000a) hevder at endring virker vanskelig på dette området da disse holdningene i stor grad er ubevisst for både kvinner og menn. Bourdieu ser på dette som en symbolsk kamp som setter spørsmålsteget ved produksjon og reproduksjon av den symbolske kapital (Bourdieu, 2000a).

Bourdieu hevder at i den symbolske kampen med alle mot alle, vil disposisjoner basert på kjønn, alder og etnisitet ha mindre betydning enn disposisjoner som baserer seg på kulturell og økonomisk kapital (Wilken, 2008).

Med så uttalte teorier om blant annet habitus og kapital, er det tenkelig at Bourdieu også har høstet kritikk.

2.2 Kritikk av Bourdieus teori

Aronowitz og Giroux (1993) har kritisert Bourdieu for å representere et deterministisk syn på den menneskelige handling. Med dette mener de at Bourdieu tilegner agentene liten grad av autonomi. Således har individet liten grad av muligheter til å ta del i sitt eget liv, og det har heller ikke mulighet til å yte motstand. I henhold til Nordahl (2000) kan Bourdieus teori om habitus bli sett på som en opposisjon til oppfattelsen av at menneskets handling er et resultat av bevisste og rasjonelle valg. Teorien kan altså sees

på som en oppfatning av at mennesket er determinert av objektive strukturer. I følge Nordahl (2000) besvarer Bourdieu kritikken ved å hevde at den er et resultat av mistolking av hans tekster. Bourdieu ser på habitus som en disposisjon for å handle, ikke en skjebne individet er underlagt. Han vektlegger også betydningen av menneskets evne til refleksjon.

Til tross for kritikken, er Bourdieus tenkning likevel aktuell. Dette på bakgrunn av at dagens vitenskap gir økt fokus på hjernen og det biologiske perspektiv. Bourdieus teorier er en motvekt til dette, da han er opptatt av konsekvensene av sosiale ulikheter. Det er viktig å se rusproblematikken fra flere sider. Her kommer Bourdieu inn da man ved hjelp av hans teorier kan se rusavhengighet i et samfunnsperspektiv. Ut i fra Bourdieus teorier ligger forklaringen på kvinnenes rusavhengighet i deres disposisjoner og habitus. Forklaringene ligger også i deres manglende kapitaler, og i skadene kvinnene har pådratt seg i det sosiale rom.

2.3 Bourdieu og studiens problemstilling

Det sentrale ved min problemstilling i forhold til Bourdieus pedagogiske filosofi, er at jeg setter kapitalene, de sosiale feltene og habitus i relasjon til hverandre. De henger tett sammen, og i følge Bourdieus ontologi kan man ikke fokusere på dem som enkeltstående faktorer (Olesen, 2000).

Utdanningskapital formidlet til neste generasjon er en viktig disposisjon for individets utdanningsmuligheter (Olesen, 2000). Den utdanning ens foreldre har, setter en standard for hvilken utdanning individet har mulighet til å oppnå. Dette gjennom den opplæring og hjelp ungdommen har fått hjemmefra i sin tidlige barndom. Med god tilrettelegging fra foreldre som har en god utdannelse, er de med på å legge listen høyere for sine barn. Dette henger tett sammen med økonomisk kapital (Olesen, 2000). Dette da man vet at lav utdannelse, generelt sett, gir lavtlønnede jobber. I lys av dette vil også utdanningskapital være nært knyttet opp mot inntektsnivå, og dermed også sosioøkonomisk status.

I tillegg til den lave utdanningskapitalen er det også et spørsmål om hvilke kulturelle kapitaler de sårbare kvinnene har med seg fra den kulturen de tilhører. Det er ikke

sikkert at de symbolske kapitalene sårbare kvinner med lavere sosioøkonomisk status har med seg, stemmer overens med det resten av klassen/skolen gjenkjenner som verdifullt og som de tillegger verdi. Et eksempel på dette kan være rusmidler. Dersom de sårbare kvinnene hjemmefra har vært vant til at rusmidler er tilgjengelig og akseptabelt, kan de i skolesituasjonen risikere å bli ekskludert fra det sosiale miljøet. De fremstår da med en lav kulturell kapital, og passer dermed ikke inn i den konteksten de befinner seg i.

Dersom man ser dette i relasjon til sosial kapital, ser man at mangelen på sosialt nettverk kan spille en viktig rolle i forbindelse med de sårbare kvinnenes sosiale kapital. Det at rusbruket ikke er adaptiv i de sosiale feltene kvinnene befinner seg i, gjør også at de ”riktige forbindelsene”, i form av nettverk og deltakelse i ulike foreninger, blir svekket. Således ser man at sosial og kulturell kapital henger sammen.

Den symbolske kapitalen henger tett sammen med habitusen som de sårbare kvinnene har ervervet seg. Dette kan tolkes dit hen at de sårbare kvinnene har tillagt seg rusbruken som en del av sin livspraksis og de sosiale erfaringer de har. Dette henger tett sammen med de sosiale rommene hvor de sårbare kvinnene tidligere har befunnet seg.

Dersom kvinner med lav sosioøkonomisk status, i tillegg til å ha lav kulturell kapital, også har lav sosial kapital kan dette vanskeliggjøre integreringsprosessen. De riktige kontaktene, foreningene, nettverkene etc. er noe ungdom ser ut til å verdsette høyt. Selv om de er i en fase hvor de forsøker å skape sin egen identitet er de likevel avhengig av det sosiale miljøet de omgås i. Dersom de ekskluderes fra det sosiale miljøet på skolen, står de i fare for å falle helt utenfor.

På den måten ble det viktig for kvinnene som barn å finne et sosialt felt hvor de passer inn med de kapitalene, og den habitusen de har med seg. De søker likesinnede, og det er i den forbindelse at rusproblematikken kan oppstå. Dersom de sårbare kvinnene kommer inn i sosiale rom hvor rus er en viktig symbolsk kapital, kan ønsket om å bli akseptert være så stort at de integrerer den kulturelle kapitalen som sin egen. På den måten utvikler og forvalter de sine sosiale identiteter, og de føler tilhørighet og verdsettelse. I relasjon til eksempelet over kan det tenkes at jentene som allerede har et

rusproblem søker slike sosiale rom da de allerede innehar den symbolske kapitalen som etterspørres.

Således ser man at rusmidler kan benyttes for å øke de ulike kapitalene. Årsaken til at rusmidler, og særlig alkohol, benyttes, er dens tilgjengelighet og dens sosiale gevinst. Folk drikker sammen med andre, og alkoholkonsumet er basert på sosial samhandling (Pedersen, 2006).

I neste kapittel redegjøres det for hvordan jeg har gått frem i møte med de rusavhengige kvinnene for å innhente datamaterialet for å kunne belyse problemstillingen.

3.0 METODE

Problemstilling, teoretisk tilnærming og valg av metode danner sammen et rammeverk som kan bidra til å holde fokuset man trenger når det gjelder å oppnå gode forskningsresultater. Fenomenologisk og hermeneutisk metodisk tenkning har vært benyttet i denne studien i forhold til å skape og analysere datamaterialet. På tross av at Bourdieu står innenfor en annen tradisjon, har de empiriske funnene vist meg til Bourdieus begreper, og i forhold til drøftingen er Bourdieus strukturelle begreper benyttet.

Hensikten med metodekapittelet er å redegjøre for valgene som er tatt i denne studien der problemstillingen lyder: *”Hva mener sårbare rusavhengige kvinner er mulige forklaringer på egen rusavhengighet, og hvilke erfaringer har de med offentlige institusjoner i oppveksten?”*.

Fenomenologi som er opptatt av personens opplevde erfaringer, og hermeneutikk som er opptatt av tolkning og forståelser, danner et bakteppe for å forstå hva rusavhengige kvinner ser på som mulige forklaringer til egen rusavhengighet, og hvilke erfaringer de har med offentlige institusjoner i oppveksten. Det vil først bli gjort kort rede for den fenomenologiske og hermeneutiske forståelsen. Videre følger en presentasjon av den metodiske fremgangsmåten, og en del betraktninger rundt forberedelsen og gjennomføringen av intervjuene. Avslutningsvis redegjøres det for de etiske vurderingene, samt tanker rundt gyldighet, troverdighet og overførbarhet.

3.1 Et fenomenologisk/hermeneutisk perspektiv

Fenomenologisk filosofi har fokus på menneskers tanker og opplevelser og er opptatt av individets subjektive opplevelse av verden. Fokus på menneskers livsverden har sin forankring i filosofiske grunnantakelser om ontologi og epistemologi, det vil si antakelser om hva virkelighet og kunnskap er. Fenomenologien bygger på ideer om en kompleks verden, der virkelighet og kunnskap er slik som den fremstår for det enkelte mennesket. Virkelighet og kunnskap blir da noe som er komplekst og individuelt, i motsetning til enhetlig og universelt. Fenomenologien har som mål å utarbeide en teorifri, ren beskrivelse av det som erfares, slik det erfares (Lübcke, 1989). På bakgrunn

av dette må forskeren sette seg selv og sin egen forforståelse til side i intervjusituasjonen, og i analysen av empirien. På den måten vil informantenes egne, rene beskrivelser av fenomenet kunne bli ivaretatt.

Lübcke (1989) hevder at fenomenologiens oppgave er å beskrive fenomenet i sitt fulle omfang. Det vil si fenomenet i seg selv. Fenomenets fulle omfang favner både om fenomenet i seg selv, og om fenomenet som gjenstand for opplevelse (Lübcke, 1989). I denne studien rusavhengighet og kvinnes opplevelse av mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Innen fenomenologien er forståelsen av fenomenet at det først er et fenomen når det er det for noen, og at ingen fenomen er et fenomen i seg selv (Bengtsson, 1999). På den måten ser man at det eksisterer et avhengighetsforhold mellom subjektet og objektet i den fenomenologiske tenkning.

Befring (2002) skriver at hermeneutikken har som hovedmål å gjøre ting tilgjengelig for mennesket, og gi økt innsikt gjennom tolkning og forståelse. Han mener at den hermeneutiske forsker nærmer seg forskningsobjektet subjektivt ut fra eget ståsted. Forskerens ståsted, tanker, inntrykk, følelser og kunnskap, er et aktivum og ikke en hindring når det gjelder å tolke og forstå forskningsobjektet. I min analyse har problemstillingen hatt en sentral funksjon. Spørsmålet har vært hvordan empirien svarer på de ulike leddene i problemstillingen. Hermeneutisk metode innebærer søking etter indre mening og helhetlig forståelse (Befring, 2002). Dette krever bevissthet rundt premissene man tolker ut fra. Utdfordringen er å forstå det som skal fortolkes som en del av den konteksten det inngår i (Befring, 2002).

Gilje & Grimen (1993) hevder at hermeneutikk innebærer et forsøk på å klargjøre hva forståelse og fortolkning er, hvordan forståelse er mulig og hvilke spesielle problemer fortolkning av meningsfulle fenomener reiser. Det karakteristiske ved meningsfulle fenomen er at de må fortolkes for å kunne bli forstått. Fortolkning av meningsfulle fenomener er noe mennesket som sosial aktør bedriver hele tiden. I moderne variant består hermeneutikken av forsøk på å lage en metodelære for fortolkning av meningsfulle fenomener og på å beskrive vilkårene for at forståelse av meningen skal være mulig (Gilje & Grimen, 1993).

En grunntanke i hermeneutikken er at man alltid forstår noe på bakgrunn av visse forutsetninger. Man møter aldri verden forutsetningsløst. Forutsetningene man har, bestemmer hva som er forståelig og uforståelig. I det man nærmer seg en tekst, en type atferd, eller en type bilde som synes uforståelig, vil det alltid være uforståelig i lys av den bakgrunn man selv bringer med seg inn i forståelsesprosessen (Gilje & Grimen, 1993). Forforståelse er et nødvendig vilkår for at forståelse skal være mulig. Mennesket møter aldri verden uten forutsetninger som man tar for gitt. En aktørs personlige erfaring inngår i hans forforståelse. Erfaringene vil variere fra aktør til aktør, avhengig av både hvilket miljø aktørene er oppvokst og operer i. Menneskene tolker verden i lys av de erfaringer de selv har gjort seg. Personlige erfaringer fungerer ofte i aktørens bevissthet som eksempler på hvordan ting fungerer eller er (Gilje & Grimen, 1993).

Fenomenologisk / hermeneutisk perspektiv danner bakteppe for denne studien som fokuserer på informantenes egne beskrivelser av mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Jeg er opptatt av fenomenet fra de rusavhengiges side, og ønsker å forstå deres opplevelser og erfaringer så langt det er mulig. Jeg forstår med bakgrunn i det allerede forståtte. Nettopp med min kunnskap og min erfaring med rusavhengige, vil jeg også kunne forstå rusavhengighet forskjellig fra andre uten denne type kunnskap og forforståelse. Hvordan min forforståelse kan ha innvirkning på studien, gjøres mer rede for i punktene om reliabilitet og validitet senere i oppgaven.

3.2 Metodevalg: Det kvalitative forskningsintervjuet

Med denne studien ønsker jeg hovedsakelig å finne ut hva sårbare rusavhengige kvinner ser på som mulige forklaringer på egen rusavhengighet. På bakgrunn av dette utpeker den kvalitative metode seg som et naturlig metodevalg, da formålet med metoden er å oppnå en forståelse ut fra intervjupersonens eget perspektiv (Kvale, 2001). Kvalitative metoder bygger på teorier om menneskelige erfaringer (fenomenologi) og fortolkninger (hermeneutikk). Metodene omfatter et stort spekter av strategier for systematisk innsamling, organisering og fortolkning av tekstmateriale. Tekstmaterialet stammer fra samtaler, observasjon eller skriftlig kildematerialet. Målet med kvalitativ metode er å utforske meningsinnholdet i sosiale fenomener, slik det oppleves i deres naturlige sammenheng (Malterud, 2003).

I henhold til problemstillingen valgte jeg å lage et semi-strukturert intervju, som gir mulighet til å dekke bestemte områder samtidig som oppfølgingsspørsmål og videre fordykning blir mulig (Polit & Beck, 2008). Intervju som metode er valgt på bakgrunn av at studien etterspør de rusavhengige kvinnenes beskrivelser av mulige forklaringer på hvorfor de har utviklet rusproblemer. Videre etterspørres hvilke opplevelser kvinnene har med offentlige institusjoner i oppveksten. Hensikten er å oppnå en forståelse, fra intervjupersonens eget perspektiv. Ved hjelp av dybdeintervju kommer brukerstemmen frem i denne studien.

Oppnår man et vellykket forskningsintervju, kan dette oppleves både berikende og verdifullt og være med på å skaffe informanten ny innsikt i sin egen livssituasjon (Kvale, 2001). Likevel er det viktig å være oppmerksom på at kvalitativ metode, og da spesielt intervjuformen, kan gi utfordringer. Noen ganger kan informantens uttalelser være tvetydige, og dette kan ha en sammenheng med motsetningene i personens liv (Kvale, 2001). Et tydelig eksempel på dette fant sted da en av informantene hevdet å ha et godt forhold til foreldrene, spesielt til moren. I neste øyeblikk hevdet informanten at moren hadde ødelagt livet hennes, og var en indirekte årsak til at hun hadde utviklet et rusproblem.

Med bakgrunn i kvinnenes egne historier kan man forhåpentligvis utlede mer treffsikre pedagogiske forebyggingstiltak i forbindelse med sårbare kvinner og rus. Ved hjelp av kvalitativ metode er målet å oppnå forståelse heller enn forklaring. På den måten blir det mulig å belyse spørsmål som "Hva er...", "Hva betyr..." eller "Hva er det som foregår" (Malterud, 2003).

3.3 Forberedelser til det kvalitative forskningsintervjuet

3.3.1 Utvalg og inklusjonskriterier

I denne studien brukes kun kvinner som informanter. Forskning viser at det finnes en kjønnsforskjell når det gjelder toleranse for alkohol (Lossius, 2008). Man ser også en forskjell når det gjelder behandling og forebygging av alkoholskader. På bakgrunn av denne kjønnsforskjellen, og på bakgrunn av at det er forsket mest på menn innen dette feltet (Lossius, 2008), er hensikten med denne studien å rette fokus mot kvinner og rus. Hensikten var i utgangspunktet å fokusere på alkoholmisbruk. På bakgrunn av utvalget

som var tilgjengelig ble det vanskelig å utkrystallisere alkoholen, da samtlige informanter refererte til et blandingsmisbruk.

Det finnes store variasjoner innen gruppen kvinner og rus. I denne studien representerer utvalget sårbare kvinner og rus. Hensikten med studien er å gi de sårbare kvinnene muligheten til å komme med sin historie. Mitt utvalg er en marginalisert gruppe sårbare kvinner som representerer både store individuelle og samfunnsmessige kostnader, og som er en krevende gruppe i behandlingsapparatet. Det er derfor hensiktsmessig å finne frem til treffsikre forebyggingstiltak for denne gruppen.

På bakgrunn av tidligere forskning (presentert i pkt. 1.3) har jeg valgt ut en rekke sårbarhetsfaktorer som de fleste i utvalget mitt hevder å inneha. Utvalget består av jenter over 18 år innlagt ved en rusklinikk i Norge, hvor aldersgrensen for innleggelse er 18 år. På bakgrunn av dette stilte jeg krav om at informantene hadde utviklet sitt rusproblem i alderen 12 – 18 år³, samt at de i ungdomstiden enten bar preg av sårbarhetsfaktorer som identitetsforvirring, utrygg tilknytning, forsømmelse, lav sosioøkonomisk status, psykiske lidelser, overgrep, atferdsvansker, eller at de har foreldre med rusproblem eller psykiske lidelser. På den måten er informantene en kilde til informasjon om hvordan de som sårbare jenter i ungdomsalderen relaterte seg til rus. Videre valgte jeg informanter over 18 år da de på bakgrunn av sin alder vil kunne se tilbake til den tiden de utviklet et rusproblem, og trolig ha evne til å reflektere over sin egen situasjon og de mulige forklaringene på sin egen rusavhengighet. Det bør også påpekes at utvalget på bakgrunn av nettopp disse sårbarhetsfaktorene ikke er representativt for kvinner og rus generelt, men retter fokus mot sårbare rusavhengige kvinner.

3.3.2 Utvelgelse og tillatelser

For å skaffe informanter til studien ble det benyttet en form for strategisk utvalg (purposeful sampling). Et strategisk utvalg er sammensatt ut fra den målsetting at materialet har potensiale til å belyse den problemstillingen man vil ta opp (Malterud, 2003). Med andre ord velger man ut informanter på en hensiktsmessig måte i forhold til det man ønsker å undersøke. Siden denne studien fokuserer på sårbare kvinner og rus,

³ Alderen 12 – 18 år er valgt, da dette ofte defineres som ungdomsalderen hvor individet gjennomgår mange fysiske og psykiske forandringer (von Tetzchner, 2001)

måtte jeg finne frem til disse kvinnene. Av den grunn ble det tatt telefonisk kontakt med overlegen ved en avrusningsklinikk, samt sendt informasjonsskriv om studien til faglig ansvarlig ved klinikken (vedlegg 1). Prosjektet ble meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) (vedlegg 2). Regional komité for medisinsk forskningsetikk (REK) (vedlegg 3) har også godkjent gjennomføringen.

På bakgrunn av at det ble stilt krav om at informantene må ha utviklet sitt rusproblem i alderen 12 – 18 år og bære preg av minst én av ovenfor nevnte sårbarhetsfaktorer, ble alle pasienter ved rusklinikken, som oppfyller disse kriteriene, forespurt om deltakelse (vedlegg 4). På den måten kan man si at det foretas en form for kriteriebasert utvelgelse (Polit & Beck, 2008). Denne delen av prosessen ble tatt hånd om av ledelsen ved klinikken, da det er de som har tilgang til informasjonen om pasientenes livshistorie.

Da formalitetene i forbindelse med intervjuene var klargjort, fikk avdelingsleder ved kvinneavdelingen ansvar for å velge ut informantene som hevdet å ha de sårbarhetskriteriene som krevdes. I forbindelse med utvelgelsen av informantene leverte avdelingsleder ved kvinneavdelingen et informasjonsskriv til samtlige av pasientene som oppfylte utvalgskriteriene. De som sa seg villig til bli intervjuet, ble bedt om å skrive under på informert samtykke (vedlegg 4). Utvalget ble seks kvinner som var innlagt ved rusklinikken. Den ene kvinnen trakk seg i forkant av intervjuet, og er dermed ikke inkludert i utvalget.

3.3.3 Utarbeiding av intervjuguide, og pilotintervju

Det er av stor betydning at man skaffer seg en teoretisk, og begrepsmessig forståelse av det fenomenet som skal undersøkes (Kvale, 2001). Kjennskap til fenomenets innhold er av stor verdi for å kunne stille de riktige og viktige spørsmålene i intervjusituasjonen. Kjennskap til innholdet i undersøkelsen kan man skaffe seg ved å oppholde seg i miljøet hvor intervjuene skal gjennomføres (Kvale, 2001). Gjennom å ha orientert meg i forskningslitteraturen vedrørende sårbare kvinner og rusavhengighet var grunnlaget for utarbeiding av intervjuguiden lagt.

Jeg utformet en intervjuguide (vedlegg 5) som inneholder fire hovedtema:

Utviklingsforløpet, alkoholforbruk, forebygging og tilknytning. Under hvert innledende spørsmål er det notert ”hjelpespørsmål” i intervjuguiden, det vil si forslag til spørsmål

som kan brukes til oppfølging i intervjusituasjonen. Avslutningsvis ble følgende spørsmål rettet til informantene: 1) Er det noe mer du vil fortelle? 2) Er det noe du lurer på?

Når det gjelder utarbeiding av intervjuguiden har jeg forsøkt å ikke stille ledende spørsmål. Noen av oppfølgingsspørsmålene kan derimot fremstå som ledende. De står i intervjuguiden mer som et holdepunkt for meg. Dette da jeg ikke hadde noen formening om hvordan informantene forholdt seg til sin fortid, og jeg følte jeg måtte ha noen punkter hvor jeg eventuelt kunne hjelpe dem på vei dersom de ikke kunne komme på noen konkrete svar. I løpet av intervjuene ble det derimot lite aktuelt å benytte oppfølgingsspørsmålene på den måten som de står i intervjuguiden. Samtalen fløt fritt og informantene kom med konkrete svar. Intervjuguiden er i tillegg også utviklet i den hensikt å stille så nøytrale spørsmål som mulig. Det vil si at ingen av spørsmålene er positivt eller negativt ladet.

I forkant av intervjuene ble det utført et pilotintervju. Da informantene representerer en sårbar gruppe, ble det vanskelig å finne en person til pilotintervjuet blant reelle rusmisbrukere. Valget falt på en tidligere studievenninne. Hensikten med pilotintervjuet var å teste ut intervjuguiden, men jeg ønsket også å teste ut meg selv som intervjuer, i tillegg til det tekniske utstyret. I pilotintervjuet fikk jeg testet ut begge deler. Det viste seg også at intervjuguiden fungerte bra.

3.4 Gjennomføring av intervjuene

Alle intervjuene ble gjennomført over en tre ukers periode, og fant sted høsten 2008. Intervjuene ble utført ved rusklinikken. Det viste seg fort at det å gjennomføre pilotstudie ved hjelp av en tidligere studievenninne, og det å møte de reelle informantene, var to helt forskjellige situasjoner. Jeg har arbeidserfaring når det gjelder å forholde meg til mennesker med rusproblemer. På bakgrunn av dette anså jeg meg som godt forberedt til intervjuene. Det jeg ikke hadde tatt høyde for, var den sterke opplevelsen det var å være vitne til omkostningene kvinnene betalte ved å fortelle historiene sine. Noen av informantene hadde barn selv, og sa at de lot seg intervjuer som et bidrag til forskningen. På denne måten ønsket kvinnene å bidra til å forebygge rusavhengighet hos neste generasjon.

3.4.1 Intervjuguide – utgangspunkt for samtale

Med intervjuguiden som et utgangspunkt for samtale, viste det seg til tider å være vanskelig å bruke den i eksakt form. Dette da en del av spørsmålene virket uvesentlig å komme med på bakgrunn av det informantene alt hadde fortalt. Av den grunn ble intervjuguiden forandret underveis, og fra intervju til intervju ble det tilført en del oppfølgingsspørsmål. I tillegg til dette gikk jeg mer i dybden på det som informantene fortalte. Jeg holdt meg likevel hele tiden til hovedtemaene, selv om noen av spørsmålene ble endret og andre fjernet. Dette er i tråd med hva kvalitative intervju også skal innebære (Kvale, 2001; Malterud, 2003). Intervjuguiden er et utgangspunkt for samtale. Det er det som skjer i samtalen som danner grunnlag for nye spørsmål.

I alle intervjuene opplevdes stemningen som god mellom informantene og undertegnede selv om vanskelige tema ble berørt. Temaene var med på å få frem både aggresjon og tårer underveis. Hvert intervju varte i overkant av en time, men i ett av tilfellene avbrøt informantene intervjuet to ganger. Dette førte til at intervjuet tok en god del lenger tid.

Det ble gjort bruk av båndopptaker under alle intervjuene, og det ble ikke notert underveis. Dette følte riktig, da jeg på denne måten kunne ha all min oppmerksomhet rettet mot informantene. For å kompensere for manglende notater underveis, noterte jeg alt jeg husket fra intervjuene umiddelbart etter at intervjuene var ferdige. Notatene ble renskrevet da jeg fremdeles hadde intervjuene friskt i minne.

3.4.2 Uforutsette problemer underveis

Ett av intervjuene startet med praktiske problemer da rommet som skulle benyttes til intervjuet var låst. Dette resulterte i at det gikk bort en del tid med å finne et annet rom. Rommet som ble benyttet lå tett ut mot gaten noe som medførte forstyrrelser på grunn av trafikkstøy. Dette resulterte også i at transkriberingen tok lenger tid, da intervjuet ble forringet på grunn av støy.

En av informantene lå til sengs da jeg kom, og ønsket ikke å la seg intervju. Det ble avtalt at intervjuet skulle finne sted neste dag. Neste dag trakk kvinnen seg fra intervjuet. En av de andre informantene trakk seg også. Hennes begrunnelse var at hun ikke ønsket at intervjuet ble tatt opp på bånd. Informanten ble informert om at intervjuet kunne finne sted uten at det ble tatt opp på bånd. Hun ble også informert om at jeg kom

til å notere underveis. Informanten sa seg villig til å intervjues, og intervjuet fant sted samme ettermiddag. I starten av intervjuet spurte informanten om det var lettere for meg å ta intervjuet opp på bånd. Da jeg bekreftet dette, gav hun sitt samtykke til at intervjuet ble tatt opp. I løpet av intervjuet avbrøt informanten intervjuet to ganger. Den ene gangen på bakgrunn av at hun ønsket en røykepause, den andre gangen som en konsekvens av at familien kom på besøk. Informanten ønsket at jeg skulle vente. Hun ville fortsette intervjuet etter at familien var gått.

Intervjuet fortsatte da besøket var avsluttet. I følge informanten hadde hun i utgangspunktet bare tenkt å fortelle deler av historien. Underveis i intervjuet bestemte hun seg for å fortelle hele historien slik den egentlig var. På den måten ønsket hun å få frem det rette bilde av oppveksten. Hun reflekterte over at det å fortelle hele historien ville kunne sette henne ut av spill. På bakgrunn av det som informanten fortalte, gjorde jeg henne oppmerksom på muligheten for debriefing etter intervjuet. Det var avtalt på forhånd at informantene kunne få debriefing etter behov (vedlegg 4). I følge informanten var det ikke aktuelt å spørre om hjelp. Hun ønsket å klare seg selv. De ansatte ved institusjonen ble informert om at informanten hadde vært gjennom et vanskelig intervju, og muligens ville ha behov for debriefing. Informanten fikk sterke reaksjoner etter intervjuet, og erklærte seg ifølge personale som suicidal. Hun vurderte også å avbryte behandlingen ved institusjonen. Ved hjelp av debriefing klarte de ansatte å berolige informanten. Hun ble værende i institusjonen og fortsatte behandlingen.

Neste intervju bød også på store utfordringer for meg som forsker. Kvinnen rev seg til blods både på hendene og i ansiktet i løpet av intervjuet. I tillegg viste hun stor grad av ambivalens i forhold til moren. På den ene siden hevdet hun at hun hadde et godt forhold til moren. På den andre siden gjorde hun moren ansvarlig for rusproblemene sine. Kvinnen var sterkt kritisk til både institusjonen og de ansatte. Kvinnen gråt mye i løpet av intervjuet. Hun hevdet at hun lot seg intervjuet som et bidrag til at forskningen skulle komme videre. På den måten håpet hun at hennes barn og andre unge jenter skulle slippe å gjennomleve det samme som henne. Etter intervjuet observerte jeg at kvinnen hadde en utagerende atferd på avdelingen.

Den siste informanten gråt en god del under intervjuet. Hun begrunnet dette med bitterhet og sårbarhet over manglende omsorg i oppveksten. Ikke minst var hun bitter på

grunn av morens manglende støtte, og for tap av skolegang. Også denne gangen observerte jeg at kvinnen hadde en utagerende atferd på avdelingen etter intervjuet.

Denne studien handler om kompliserte rusforløp. På bakgrunn av dette var intervjuene emosjonelt krevende både for informantene og undertegnede. Empirien viser at disse kvinnene har vært utsatt for ekstreme livssituasjoner. Som forsker var det en emosjonell påkjenning at intervjuene forårsaket at tre av informantene fikk kraftige følelsesmessige reaksjoner, og at en av informantene påførte seg selv fysisk skade. Dette har vært med på å gjøre meg ekstra skjerpet når det gjelder å gjengi informasjonen på en mest mulig troverdig måte, samtidig som kvinnene og historiene deres er blitt anonymisert.

3.4.3 Møte med kvinnene - endring av opprinnelig problemstilling

Problemstillingen var i utgangspunktet ”Hvordan gjøre rusforebygging mer treffsikker når det gjelder de sårbare unge jentene?”. Intensjonen var ved hjelp av intervjuguiden å identifisere hvilke rusforebyggende tiltak de sårbare unge jentene kunne ønske seg hvis de fikk velge. På bakgrunn av kvinnenens historier ble det klart at problemstillingen måtte endres. De unge kvinnene beskriver dramatiske oppvekstvilkår preget av omsorgssvikt med overgrep, incest og vold. Videre avspeiler det seg en oppvekst hvor jentene har vært overlatt til seg selv, og det kommer tydelig frem hvor dårlig beskyttet de har vært mot fedrenes voldelige atferd og mødrenes unnvikende holdninger. Mye tyder på at jentene har brukt rus som mestringsstrategi og bedøvelse for å komme seg gjennom hverdagen.

På bakgrunn av det kvinnene fortalte, ble det mer relevant å fokusere på mulige forklaringer på deres rusavhengighet. På den måten kan man utkrystallisere hva kvinnene mener er mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Videre kan man få innblikk i hvilke ulike opplevelser kvinnene har i møte med offentlige institusjoner gjennom oppveksten. På bakgrunn av dette ble problemstillingen endret til:

”Hva mener sårbare rusavhengige kvinner er mulige forklaringer på egen rusavhengighet og hvilke erfaringer har kvinnene med offentlige institusjoner i oppveksten?”

3.5 Analyse av empirien

I denne studien ligger det fenomenologiske/hermeneutiske perspektivet som et bakteppe for å forstå fenomenet. Målet er å utkrystallisere frem de rene beskrivelsene informantene gir av sine opplevelser av fenomenet, for å besvare problemstillingen. Analyse og tolkning av empirien fungerer som en integrert del av hele forskningsprosessen (Kvale, 2001). Analysen i denne studien bygger i tillegg til hermeneutikken / fenomenologi på inspirasjon fra Giorgis (1985) fenomenologiske analysemetode slik denne er videreført av Malterud (2003).

3.5.1 Transkribering

Transkriberingen startet umiddelbart etter hvert intervju. Selve transkriberingen foregikk ved at jeg lyttet til hvert bånd 5 – 6 ganger, og skrev ordrett ned det som informanten fortalte. I tillegg markerte jeg alle pausene som kom underveis i intervjuet. I den første transkriberingen ble informantens ord stående uendret. Informantens dialekt ble ivaretatt under transkriberingen. I det videre arbeidet med materialet ble all dialekt fjernet fra intervjuene, og teksten ble gjort om til bokmål. Målet med dette var å bidra til å anonymisere materialet. Alle overflødige ord som ”eh” og ”mhm” ble fjernet for å få flyt i teksten. Videre ble lange pauser som i utgangspunktet var markert med fjernet. Intervjuene ble ikke anonymisert under transkriberingen, dette ble tatt hånd om under analysearbeidet.

3.5.2 Analyse og tolkning

Analyse og tolkning av empirien er en integrert del av hele forskningsprosessen, fra gjennomføringen av intervjuene og til analysen av empirien (Kvale, 2001). Den fortolkende og analyserende tankevirksomheten har vært tilstedet gjennom hele prosessen. Tyngden av dette arbeidet ligger likevel i forskningsprosessens siste del.

Det har ikke vært mulig å benytte en rendyrket form av Giorgis metoder, da han blant annet hevder at man i tillegg til å bare lese teksten, også må se den i lys av konteksten den har oppstått i (Giorgi, 1985). I forhold til at denne oppgaven fokuserer på retrospektive hendelser, er ikke dette mulig. Likevel ser jeg at hans analysemetode er nyttig for meg, og denne studien er derfor inspirert av Giorgis (1985) fenomenologiske analysemetode.

Giorgis metoden består av fire trinn i analyseprosessen der målet er å oppnå en meningsfortetting av det empiriske materialet. Etter at transkripsjonene var ferdig utarbeidet begynte jeg derfor arbeidet med å transformere og meningsfortette den skrevne samtalen.

I henhold til trinn en hos Giorgi (1985) er hensikten med dette trinnet å danne seg et helhetsinntrykk. I denne fasen tok jeg for meg ett intervju av gangen, og for å oppnå en bredere forståelse leste jeg gjennom intervjuene flere ganger.

I trinn to her hensikten å identifisere meningsbærende enheter (Giorgi, 1985; Malterud, 2003). For å få til dette, gikk jeg inn i intervjuene linje for linje for å få tak i meningsenhetene som var relevant i forhold til fenomenet og problemstillingen min. Meningsenhetene er ordnær til transkripsjonen, og på den måten bevarer man informantenes egne beskrivelser på best mulig måte. Hensikten med dette trinnet er at det store tekstmaterialet skal komprimeres, samtidig som meningen i det som står der skal ivaretas (Giorgi, 1985). På den måten vil den umiddelbare mening i det som er sagt bli gjengitt med få ord (Kvale, 2001).

Trinn tre har til hensikt å trekke ut innholdet i de enkelte meningsbærende enhetene (Giorgi, 1985). Jeg rettet fokus på de nedskrevne meningsenhetene, og fortettet meningen i dem ytterligere (Tabell 1 i vedlegget). Informantenes meningsbærende utsagn ble merket med fargekoder. Fargekodene ble klippet ut og lagt ut over bordet, og på den måten fikk jeg lettere oversikt over hvilke tema som gikk igjen.

Sammenfatning av de meningsbærende enhetene utgjør trinn fire (Giorgi, 1985). Jeg begynte arbeidet med å slå sammen temaene som var sammenfallende, og organiserte dem som hovedtema og undertema. Dette resulterte i tolv hovedtema, som jeg bearbeidet og slo sammen til de fem hovedtemaene jeg står igjen med. På denne måten ble materialet brutt ned og bygget opp igjen, og jeg fikk oversikt over hvilke tema som gikk igjen. Tre av temaene sier noe om hva de rusavhengige kvinnene mener er mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Det fjerde temaet sier noe om hvilke opplevelser de rusavhengige kvinnene har av offentlige institusjoner i oppveksten. Eksempelvis helsestasjon, barnehage, skolehelsevesen og barnevern. Det femte hovedtemaet har samlet det kvinnene mente kunne ha vært en hjelp i oppveksten.

De fem temaene er:

- Sosiale rom skader
- Sosiale rom fattig på kapital
- Reproduksjon av sosiale ulikheter
- Det offentliges rolle
- Hva mener kvinnene burde vært gjort?

Temaene omfatter flere undertema som blir presentert i kapittel fire.

Analysearbeidet har tatt tid. Det er en komplisert prosess, og det har vært nødvendig å legge det bort en periode. På den måten har jeg skaffet meg den nødvendige distansen til materialet. Det er viktig at forskeren gjennom transkriberingen ikke tillegger informasjonen noe annet enn det som faktisk sies. Jeg har tatt mål av meg å være nøyaktig gjennom transkribering og analysering. På den måten representerer de skriftlige utsagnene en gyldig versjon av den muntlige informasjonen.

3.6 Validitet

Validitet kan defineres som gyldighet eller den nøyaktige representasjonen av informasjonen (Cozby, 2001). Innen samfunnsvitenskapene blir validitet brukt som en betegnelse på verifisering av sann kunnskap. Spørsmålet om hva som er valid kunnskap innbefatter i følge Kvale (2001) det filosofiske spørsmålet om hva sannhet er. I denne studien har jeg spurt informantene om deres opplevelse av mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Videre har jeg spurt dem om hvilke opplevelser de har av offentlige institusjoner i oppveksten. Jeg har måttet gå ut fra at deres fortellinger er sanne historier, slik de fremstår for dem, uten at dette kan kontrolleres og etterprøves av andre. I følge Kvale (2001) er virkeligheten avhengig av forskerens håndverksmessige dyktighet og kvalifikasjoner. Jeg har tilstrebet å få frem informantenes beskrivelser slik de fremtrer for dem.

Når det gjelder begrepsvaliditet, kan dette defineres som nøyaktigheten av den operasjonelle definisjonen av variablene (Cozby, 2001). I forhold til denne studien tenker jeg begrepsvaliditet i forhold til om jeg har stilt spørsmålene på en slik måte at de

svarer på problemstillingen min. Ut fra dette anser jeg begrepsvaliditeten i denne studien til å være relativt høy.

Hvordan stiller denne studien seg i forhold til ekstern validitet?

3.6.1 Overføringsverdi

Ekstern validitet kan defineres som i hvilken grad resultatene i denne studien kan generaliseres eller overføres til andre populasjoner og settinger (Cozby, 2001). Dette kvalitative forskningsintervjuet med fem informanter, vil kunne kritiseres for å ha lav ekstern validitet. Dette fordi utvalget består av fem informanter som innehar en eller flere av de sårbarhetsfaktorene som ble etterspurt. Dette gjør at utvalget blir svært spesifikt, og at funnene i denne studien ikke vil kunne si noe allmenngyldig om kvinner og rus. Likevel er det mulig at det finnes noe ved disse kvinnene som er felles for flere, selv i et lite utvalg som dette.

Selv om studien ikke har overføringsverdi til andre populasjoner eller settinger, kan det tenkes at den har en overføringsverdi tilbake til samme populasjon. Med dette menes at det er mulig at funnene i denne studien kan tilbakeføres til populasjonen som utvalget er tatt fra. Det vil si at funnene kan være gyldig for andre sårbare kvinner som innehar en eller flere av utvalgte sårbarhetsfaktorer.

Til tross for at denne oppgaven ser ut til å ha lav ekstern validitet/overføringsverdi, er det likevel en nytteverdi i denne studien. Dette vil gjøres nærmere rede for senere i oppgaven.

3.7 Reliabilitet

I følge Kvale (2001) peker reliabilitet på konsistensen til forskningsfunnene. Reliabiliteten viser til hvor pålitelig resultatene er, og vil derfor kunne si noe om hvor vidt forskeren gir et troverdig bilde av det informantene fortalte (Kvale, 2001; Malterud, 2003). Forskningsfunnenes konsistens må vektlegges gjennom tre sentrale steder i forskningsprosessen. I intervjuene, transkripsjonen og analysen. Datamaterialets troverdighet vurderes ut fra om utvalget er relevant og om det kvalitative forskningsintervjuet kan sies å være et pålitelig grunnlag når det gjelder produksjon av

ny kunnskap. Når det gjelder utvalgets relevans er det kun disse kvinnene som kan gi svar på problemstillingen, samt svare på om de tilhører gruppen sårbare kvinner.

Det er også i studien forsøkt å stille de samme spørsmålene til alle informantene. Noe som kan kontrolleres ved å høre på lydbåndene. I tillegg gir det semi-strukturerte intervjuet muligheter for å stille oppfølgingsspørsmål. Noe som gir mulighet for å avklare, eventuelt utdype tema som berøres. På den måten anses studien å ha høy reliabilitet i den forstand at det gis mulighet til å gå dypere inn i problematikken. I tillegg ble det også gjennom analyseringen forsøkt å lage så pålitelige meningsbærende enheter som mulig. Det ble benyttet markørpenner for å kategorisere utsagnene, og irrelevante utsagn ble på den måten tatt bort.

Er det da mulig å replikere denne studien? Når en ser på et slikt utvalg hvor informantene innehar en eller flere av sårbarhetsfaktorene som etterspørres, er det også naturlig å stille spørsmålsteget ved oppgavens replikasjonsverdi. Er det mulig at en annen person som gjennomfører intervju på samme måte som meg, vil få de samme resultatene?

Dette er en av kritikkene som ofte rettes mot kvalitativ forskning på generelt grunnlag. Dette fordi at kvalitativ forskning, og da spesielt kvalitativt intervju, avhenger av en subjektiv tilstedeværelse i gjennomføringen av studien. Da spesielt i analysedelen. Her spiller forskerens forforståelse inn, og kan sette føringer for hvordan datamaterialet tolkes og analyseres. I denne studien, har jeg som alle andre en forforståelse med meg. Jeg har blant annet jobbmessig erfaring fra rusomsorgen. Jeg har forsøkt gjennom hele studien å ikke la min forforståelse styre prosessen, og jeg har forsøkt å være så objektiv som mulig. Jeg anser derfor ikke oppgaven å ha lav reliabilitet i den forstand.

Når det gjelder replikasjon er det ikke bare min rolle som forsker som spiller inn. Utvalget er også av spesiell karakter. Informantene innehar eksempelvis en eller flere sårbarhetsfaktorer, temaet som omhandles er i fortid, og de er institusjonalisert. Det kan tenkes at dersom studien skal replikeres, at man ikke nødvendigvis får det samme resultatet på grunn av egenskaper ved utvalget. Eksempelvis ble det under intervjuene klart at informantene opplevde ambivalens til noen av temaene. Det kan da tenkes at svarene på bakgrunn av dette ikke nødvendigvis var helt adekvate i alle tilfeller, og at

det ved replikasjon derfor vil bli vanskelig å finne nøyaktig de samme resultatene. Likevel er historiene til informantene ganske like, og det er derfor nærliggende tro at man ved en replikasjon likevel vil finne frem til lignende resultater.

3.8 Forskningsetiske hensyn

Det har vært viktig å følge de forskningsetiske regler gjennom hele studien. I forbindelse med intervjusituasjonen var jeg innstilt på at det kunne oppstå vanskeligheter da intervjuene berørte sårbare og vanskelige tema, som kunne være en følelsesmessig påkjenning for informantene. Den følelsesmessige belastningen kom tydelig frem i tre av intervjuene. Selv om intervjuene representerte en stor følelsesmessig påkjenning spesielt for tre av kvinnene, opplevde jeg stemningen som god i alle intervjuene.

I henhold til Kvale (2001), er det spesielt tre etiske hensyn å ivareta når det gjelder forskning på mennesker: informerte samtykke, konfidensialitet og konsekvenser. Jeg vil nedenfor redegjøre for hvordan jeg har gått frem for å ivareta disse hensyn.

3.8.1 Informert samtykke

Informert samtykke (vedlegg 4) i denne studien bestod blant annet av et informasjonsskriv som beskrev studiens bakgrunn og hensikt. Det ble også presisert at det var frivillig å delta i studien, og at informanten kunne trekke seg når som helst uten at det fikk konsekvenser. Det ble også informert om studiens konfidensialitet (se 3.8.2), samt at det ble gitt informasjon om studiens sensitive karakter. Med dette menes at intervjuet kunne oppleves som belastende for informantene da man kunne komme inn på sensitiv informasjon og hendelser i fortiden deres. Det ble i den forbindelse tilbudt informantene å gjennomgå en debriefing etter intervjuet. I tillegg var det også vedlagt en samtykkeerklæring.

Informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen ble godkjent i REK og av NSD (vedlegg 3 og 2). Da dette var klarert ble det sendt videre til ledelsen ved institusjonen. Ledelsen tok ansvar for at informantene fikk utlevert informasjonsskrivet, og at de skrev under på informert samtykke. I begynnelsen av intervjuene gikk jeg gjennom informasjonsskrivet med informanten og forsikret meg om at informasjonen var forstått.

3.8.2 Konfidensialitet

Konfidensialitet vil si at informantene i undersøkelsen ikke skal kunne gjenkjennes. Det innebærer at alle data i undersøkelsen blir forsvarlig anonymisert. Jeg har ivaretatt dette ved å anonymisere informantene ved hjelp av omskrivninger som skjuler blant annet dialekter og andre gjenkjennbare egenskaper. Jeg har også sørget for at det i rapporten ikke fremkommer ved hvilken institusjon eller by intervjuene fant sted i. Intervjuene ble anonymisert ved å gi dem et kodennummer i den rekkefølgen de ble foretatt.

Datamateriale var hele tiden forsvarlig nedlåst, og vil bli destruert ved slutten av studien.

3.8.3 Konsekvenser

Kvale (2001) skriver at konsekvensene av intervjuet bør bli tatt hensyn til når det gjelder eventuelle skader som kan påføres intervjupersonen. I intervjuene ble informantene ikke utsatt for noen direkte form for fysisk skade, men som vi ser under uforutsette problemer representerte intervjuene store psykiske påkjenninger for tre av kvinnene. En av informantene påførte seg selv fysisk skade som en konsekvens av den psykiske belastningen. I henhold til den psykiske belastningen og selvskadingen som forekom, ble kvinnen det gjaldt tilbudt debriefing av personalet ved institusjonen. Det var også aktuelt å avbryte intervjuet på bakgrunn av at belastningene ble for store, men informanten ønsket ikke dette.

I ettertid ser jeg at jeg, som relativ uerfaren intervjuer, i intervjusituasjonen kanskje har lagt for stor vekt på informantens ønske om å fortsette intervjuet på tross av belastningene som oppstod. Jeg ser at jeg kan ha feilvurdert hennes selvinnsikt i forhold til hvorvidt intervjuet skulle fortsette.

4.0 PRESENTASJON AV FUNN

Kvinnernes rusforløp – nærmere presentasjon av utvalget

Informantene i denne studien består av fem rusavhengige kvinner i alderen 21 til 38 år. Alle kvinnene begynte å ruse seg som 12-åring. Felles for alle kvinnene er at de begrunner rusforløpet sitt med en vanskelig hjemmesituasjon. Ved hjelp av kvinnenes egne fortellinger i intervju situasjonen får vi innblikk i en oppvekst sterkt preget av omsorgssvikt med ulike typer vold. Felles for alle kvinnene er at de har falt ut av skolesystemet i en alder av 13-14 år. Fire av kvinnene har i dag ingen formell utdanning. Den femte kvinnen har fullført ungdomskolen, og har tatt noe utdanning i tillegg.

Empirien tegner et bilde av sårbare unge jenter som kun har hatt seg selv å stole på gjennom oppveksten. Alle kvinnene refererer til problematiske relasjoner til mor, og i fire av fem tilfeller er kvinnene utsatt for ulike typer vold fra fedre og stefedre gjennom oppveksten. Oppveksten til kvinnene er blitt ytterligere forverret av at moren og andre i nærmiljøet i samtlige tilfeller har unnlatt å gripe inn.

Felles for alle de rusavhengige kvinnene, er også mangelen på gode venninnerrelasjoner. Ingen av kvinnene har vokst opp med en bestevenninne. De har heller ikke hatt tilhørighet i en venninnejeng. En av kvinnene hevder det var mindre komplisert å forholde seg til guttene enn til jentene. En annen kvinne hadde en rusavhengig kjæreste på tjueto år da hun selv var tretten. Tre av kvinnene har i dag egne barn. To av kvinnene har barn med rusproblemer. Ingen av kvinnene lever i parforhold, og det er heller ingen som har jobb. Felles for alle kvinnene er at de i stor grad har vært overlatt til seg selv gjennom oppveksten.

Det kan se ut som at kvinnene har brukt rusmidler som bedøvelse og mestringsstrategi i en vanskelig oppvekst. Siden jeg har søkt etter kvinner med en sårbarhetsfaktor i sin livshistorie, kan det hevdes at utvalget er som forventet. Likevel er det overraskende at så mange sårbarhetsfaktorer er representert i utvalget. Det er to forhold i problemstillingen som empirien vil belys: Hvordan forklarer kvinnene selv bakgrunnen

for sin rusavhengighet? Derneft, hvilke erfaringer har de med offentlige institusjoner i oppveksten?

4.1 Vold i nære relasjoner

4.1.1 Psykisk vold

Vold oppleves vondt og gjennomgripende mot hele personen, det rammer totalt. På bakgrunn av dette flyter også ulike typer vold over i hverandre i kvinnenes fortellinger. Eksempelvis oppleves seksuell krenkelse som psykisk vold.

En av kvinnene forteller om en oppvekst sterkt preget av redsel for faren. Faren truet med å utøve vold mot moren, samt å misbruke de yngre søsknene seksuelt hvis hun fortalte om hans seksuelle misbruk av henne. Det seksuelle misbruket pågikk under hele oppveksten, og fortsatte etter at kvinnen hadde fått egne barn. Faren truet også med å misbruke barnebarna. Kvinnen gikk daglig med angst for at faren skulle misbruke barna. Hun forteller at hun følte seg overvåket av faren. Kvinnen forteller at faren døde for to år siden, og først nå klarer hun å sove med vinduet åpent. Hun sier:

Det høres sikkert rart ut, men jeg var nesten glad da han døde.

Empirien viser at en av kvinnene vokste opp i et hjem hvor stemningen forandret seg når stefaren var tilstede. I følge kvinnen var det mye rusmisbruk i hjemmet. Hun tenker tilbake på en spesiell musikk som ble spilt. Kvinnen ble alltid redd da musikken startet, hun assosierte musikken med alkohol og vold. Kvinnen sier hun alltid var redd hjemme. På bakgrunn av dette flyttet hun hjemmefra da hun var 12 år. Hun bodde en kort periode hos en eldre søster. Hun sier:

Når han var der måtte vi gå på tå. Det var mye festing og mye slåing på min mor. Han forsøkte seg på meg. Det har vært mye vondt sånn opp igjennom.

Ved hjelp av data ser vi at en av kvinnene vokste opp i et hjem hvor faren daglig brukte rusmidler, og sov ut rusen på barnas rom. Hverdagen bestod av angst for farens humør, og barna måtte alltid tilpasse seg. I tillegg til dette jobbet moren som prostituert på et hotell i byen. Til tider tok hun fremmede menn med seg hjem. Kvinnen prøvde å skjule morens prostitusjon for resten av familien. Kvinnen sier:

Jeg måtte tidlig begynne å skjule min mors prostitusjon.... Når folk ringte; det kan jeg huske. Min mor beskyldte meg for alt som var galt: Hun sa: Hadde det ikke vært for deg hadde jeg aldri satt i en sånn situasjon.

Videre hevder kvinnen at moren foretrekker at hun fremdeles ruser seg. Moren kan da begrunne uttalelsene hennes med at hun er rusavhengig:

Hun gikk rundt og fortalte hvor mye jeg løy og hvor mye heroin jeg brukte. Jeg brukte ikke heroin i det hele tatt. Ikke da, men hun klarte jo å få meg på det. Hun klarer jo alt hun vil.....å hun er så frekk.

Empirien viser at en av kvinnene hadde en hjemmesituasjon preget av angst for at stefaren skulle skade moren. Ved en anledning skal stefaren ha utført store materielle skader i hjemmet. Barna var også vitne til at stefaren utøvde vold mot moren ved flere anledninger.

Han brukte vold mot henne. Vi var så redd. Vi fikk ikke puste heller.

4.1.2 Fysisk vold

En av kvinnene opplevde at stefaren slo henne i ansiktet i forbindelse med at hun hadde ruset seg. Konsekvensen var at hun ble skadet. En annen av kvinnene vokste også opp med en stefar som slo henne. Kvinnen forteller at moren kjente til volden, uten å gripe inn.

Uansett hva som skjedde så kastet hun ham ikke ut. Han var mye viktigere enn oss barn. Det gjorde meg kald og ufølsom. Jeg ble litt lei meg.....satte en mur rundt meg for å beskytte meg. For ikke å bli såret. Det har jeg gjort hele livet.

Når det gjelder fysisk vold har en av kvinnene en oppvekst hvor vold har vært en dagligdags opplevelse. Hun forteller om en far som slo moren foran ansiktene på barna. Faren skal ha skadet kvinnen da hun var gravid. Familien rømte stadig til krisesenteret, men reiste hjem fordi faren truet med å ta livet av seg. Hun forteller:

Det var veldig mye vold også, veldig mye vold... En gang kom jeg på skolen. Jeg kom med to blåveiser. Jeg hadde en på hvert øye, og hvis du får slag på nesen så går det på begge to. Ja han

hadde slått meg på begge øynene og da var det jo veldig god unnskyldning da med idretten, at jeg hadde fått den skaden der. Armen min, han tok armen min. Han vred bare rundt til det knakk. Det går an å vri til det knekker. Og foten min har han knekket. Han har knekket ribbena også. Det gjorde så vondt. Det var det verste kanskje; jeg kunne verken sitte eller stå.

4.1.3 Seksuell vold

En av kvinnene hadde en stefar som stadig prøvde å utnytte henne seksuelt. Hun forteller at hun ved en anledning hadde nattkjole på seg og var på vei til å legge seg.

Min mor var syk og jeg skulle hente en bøtte, så forsøkte han å ja.....ta tungen inn i munnen på meg og kysse meg. Etterpå befølte han meg. Jeg tok hånden hans vekk og sa jeg ville gå å legge meg, men jeg var så redd for å si det. Jeg var så redd han skulle gjøre meg noe. Jeg var alltid redd.

I ett annet tilfelle ble kvinnen seksuelt misbrukt av faren fra hun var seks til hun var 28 år. Incestforholdet begynte med at kvinnen måtte beføle faren. Kvinnen befølte ham da hun trodde dette var vanlig. Faren misbrakte henne jevnlig seksuelt gjennom hele oppveksten. Han truet med å slå moren og misbruke de andre barna i familien hvis hun meldte fra. Kvinnen meldte ikke fra før hun var 28 år. Dette på tross av at psykologer og leger ved flere anledninger indikerte at noe måtte være galt i forholdet hennes til faren. Misbruket fortsatte etter at hun hadde fått samboer og egne barn. Hun forteller:

Han hadde en gjenstand og hvis jeg ikke gjorde som han sa, så tok han gjenstanden, og kjørte den oppi og alt mulig sånt som det der, og bandt meg og.

Data viser at en av kvinnene var utsatt for at kjæresten til moren gjorde seksuelle tilnærminger til henne. Vedkommende skal blant annet ha tatt henne på låret og sagt at han hadde lyst på henne.

Han tok meg på låret og sa han hadde lyst på meg. Jeg snudde meg mot han og ga han en ”vinge”.

I forbindelse med dette, hevder kvinnen at hun fortalte moren om stefarens tilnærming. Hun presiserte viktigheten av at moren ikke skulle ta dette opp med stefaren. Noe moren likevel gjorde. Hun forteller:

Så sa jeg det til min mor etter en stund. Også går hun og sier det til ham, enda jeg sa hun ikke skulle si det. Sånn har hun alltid vært. Hun har aldri holdt på hemmelighetene våre. Når jeg har sagt at hun ikke må si det, har hun sagt det jeg har sagt, uansett hvem som er der. Det vi har snakket om innen familien, har hun aldri beskyttet.

Som det fremkommer i dette utsagnet, har moren forsøkt å gjøre noe med situasjonen. Kvinnen ser ut til å ikke evne å se at moren forsøkte å gjøre noe, men opplevde det heller som et svik fra morens side. Til tross for at moren tok dette opp med stefaren, ble familien likevel værende i situasjonen. Det er således forståelig at kvinnene ikke har opplevd dette som et forsøk på hjelp og støtte.

Som empirien viser har de rusavhengige kvinnene en oppvekst preget av ulike typer vold fra fedre og stefedre. I tillegg til dette har kvinnene hovedsakelig måttet klare seg uten støtte fra morens side.

4.2 Følelsen av å være oversett

4.2.1 Voksne som ikke er tilstede

En av kvinnene reflekterer over hvordan livet kunne vært hvis en voksen hadde sett hvor vondt hun hadde det, og tatt ansvar for henne i oppveksten. Kvinnen mener dette kunne medvirket til at hun hadde misbrukt rus i mindre grad, da hun opplever at rusmisbruket har vært en flukt fra det som var vanskelig:

Jeg har aldri hatt det noe lett hjemme, jeg måtte klare meg selv fra jeg var ganske liten. Forholdet til min mor var ikke bra. Hun var ikke der, hun forstod ingen ting. Også var hun lei og deprimert. Når hun drakk måtte vi tilpasse oss sånn som hun ville ha det.

Videre reflekterer kvinnen over betydningen av at man har en familie som stiller opp i hverdagen.

Familie helst. Familie er veldig viktig.... Har du ikke familie så har du egentlig ingenting. Familie har veldig mye å si..... skal du greie deg her i livet, ellers er det vanskelig. Jeg sier ikke at man ikke kan greie seg, fordi for det tror jeg at man kan..... men har man familie, så er det gjerne litt lettere. Jeg vet ikke.

Oppveksten til en av kvinnene bar preg av at faren var bortreist fra mandag til fredag hver uke. Kvinnen forteller at hun savnet ham og at det ble verre etter hvert som hun ble eldre:

Min far var bortreist hele uken. Han kom bare hjem i helgen. Jeg synes det var helt jævlig, det var ikke så gale til å begynne med. Jeg var ikke så store jenten nei. Men når jeg ble eldre, jo verre ble det. Jeg savnet han sånn, det var det som var vanskelig.

Videre forteller hun at hun sloss og kranglet med moren i hele oppveksten og at hun stadig rømte hjemmefra da hun var 14 år. Kvinnen bodde da hos en eldre gutt, og var borte i uker av gangen.

Det var helt sykt, jeg stakk jo av når jeg var så ung. Fikk ikke jeg det som jeg ville så bare stakk jeg. Var jo vekke i flere dager ja sikkert en uke. Jeg var oppe hos en eldre gutt. ... Jeg laget en barriere. Det gikk ikke an å få meg ut. Jeg ville ikke ut.

Opplevelsen til en av kvinnene er at moren ikke var til stede for henne i oppveksten. Kvinnen forteller om en stefar som overså henne og ønsket at hun holdt seg borte. Morens fravær gjør at hun ikke ønsker å ta seg av moren når hun blir gammel. Dette som en konsekvens av at moren ikke stilte opp for henne:

Jeg tenker mye på det. At jeg tror det kommer til å bli tøft å stille opp for henne. Hun stilte jo ikke opp for oss.

En annen av kvinnene forteller at moren drakk pils om formiddagen og gjemte tomflaskene i avisapir. Kvinnen opplevde at moren ikke var tilstede for henne. Der var heller ingen andre voksne som var til stede:

Hun drakk pils om formiddagen, men det gjorde ingen ting. Hun laget mat og ryddet huset. Vi måtte pakke pilsflaskene inn i avisapir og gjemme dem i bosset.

4.2.2 Voksne som ikke stiller krav

En av kvinnene mener det som kunne hindret henne i å ruse seg var at det ble stilt krav og at en voksen var til stede og tok ansvar. Ideelt sett skulle dette vært moren, men det kunne også vært en annen som stod henne nær:

Ja, ikke bare der og da, men en som tok fatt i meg, ja og som rista meg litt og som stilte opp.

Ja, for det er ikke så bra at du kan gjøre akkurat det som passer deg og drite i resten.
Det skulle vært noen som sier.....at nei.....dette går ikke.

En annen kvinne forteller at foreldrene ved flere anledninger fant sprøyter på rommet hennes. I følge kvinnen ble funnene av sprøyter oversett av foreldrene, og det ble ikke stilt noen krav til at hun sluttet å ruse seg.

De visste hva det gikk i.

En av kvinnene reflekterer over hvordan livet kunne vært hvis noen voksne hadde stilt opp for henne. Hun mener voksne burde hjelpe henne til å forstå risikoen ved å ruse seg. På den måten kunne hun blitt rusfri. Konsekvensen av at ingen stilte krav, var at kvinnen fortsatte å ruse seg. Hun sier:

Hvis bare noen hadde grepet inn, og tatt over styringen. Da kunne jeg kanskje blitt streit, og fått vett inn i hodet.

4.2.3 Var der noen som elsket barna?

Felles for de rusavhengige kvinnene er at de har en opplevelse av at mødrene har latt hensynet til fedre og stefedre komme foran deres behov for omsorg og nærhet. Mødrene har i følge kvinnene også valgt å overse ulike typer vold som fedre og stefedre har utført mot kvinnene. I tillegg til dette har de rusavhengiges øvrige familie valgt å overse kvinnenens vanskelige oppvekstvilkår. Da kvinnene begynte å ruse seg i en alder av 12-13 år valgte familien og snu seg vekk.

Data viser at en av kvinnene har hatt en oppvekst sterkt preget av savnet etter nærhet og kjærlighet. Hun forteller at oppveksten var basert på at hun klarte seg selv, og hun savnet at noen var glad i henne.

Ja jeg savnet vel jeg har jo aldri hatt det noe særlig lett hjemme eller med mor, har jo måtte klare meg selv egentlig, sånn fra jeg var ganske liten.

I ett av tilfellene reflekterer kvinnen over måten stefaren behandlet henne på. På bakgrunn av måten han behandlet henne på hevdet kvinnen at stefaren ikke kunne være glad i henne.

Det var da det gikk opp for meg: Han er nok ikke glad i meg.

Noen av kvinnene rapporterer om relativt gode relasjoner til søsken. Relasjonene var stort sett basert på behovet for å holde sammen mot den vanskelige familiesituasjonen.

Jeg hadde jo en søster som var liten da.....hun var åtte år mindre enn meg. Stakkars, jeg var så redd for henne.

En av kvinnene sier hun hadde en mor som ikke var snill. Kvinnen forteller om en mor som ikke stod opp om morgenen, og som var borte hjemmefra hele ettermiddagen og kvelden. Faren var heller ikke tilstede da han enten inntok rusmidler eller sov ut rusen. Kvinnen stod igjen med ansvaret for en yngre søster. I følge kvinnen unnlot resten av familien å gripe inn da de kun var opptatt av fasaden. Kvinnen forteller at hun startet med rusmidler da hun ble oppmerksom på morens prostitusjon. Hun forteller at hun gikk i stadig angst for at faren eller broren skulle få vite at moren prostituerte seg.

Jeg støttet min mor fullt ut, men jeg gikk alltid med angst for at min bror eller min far skulle få greie på at hun prostituerte seg.

Empirien gir innblikk i hvordan de sårbare rusavhengige kvinnene har vært overlatt til seg selv gjennom hele oppveksten. Vi ser også hvordan nær familie unngår å melde fra om kvinnes håpløse oppvekstvilkår. Ved hjelp av empirien får vi innblikk i hvordan nære omsorgspersoner velger å overse kvinnes rusproblemer. De rusavhengige kvinnene hevder situasjonen kunne vært en annen hvis noen hadde grepet inn underveis. Eksempelvis nevner flere av kvinnene at tvangsflytting fra miljøet kunne vært en mulighet. To av kvinnene foreslår tvangsbehandling på et tidlig tidspunkt.

4.3 Følelsen av å være sviktet

4.3.1 Sviktet av mor

Empirien viser at en av kvinnene levde i angst for barnevernet gjennom hele oppveksten. Moren truet med at barnevernet kom til sende henne og de andre barna på barnehjem hvis hun meldte fra om hjemmesituasjonen. Hun forteller:

Nei, det var derfor jeg holdt så jævlig kjeft for jeg var livredd for at barnevernet skulle komme og ta oss på barnehjem. For det sa hun og, at hvis jeg sa noe så kunne vi komme på barnehjem. Hun visste akkurat hva hun skulle gjøre og si. Det er helt forferdelig. Hun har ødelagt hele livet mitt.

En annen kvinne reflekterer over at hun følte seg sveket av moren i oppveksten. I følge kvinnen kjente moren til stefarens utallige forsøk på å utnytte henne seksuelt. Kvinnen skal ved en anledning ha konfrontert moren med stefarens seksuelle tilnærminger.

Hun benektet det. Hun sa han ikke hadde gjort det, men jeg så hun løy. Hun visste mer enn hun ville. Jeg husker vi hadde et spisebord. Jeg slo i bordet og sa nå må du ikke være så feig. Kom igjen. Min bror stod i trappen, han kom ned og sa, nå må du fortelle sannheten. Etter dette fikk jeg ikke lov å komme hjem av min stefar, men jeg gikk opp til min mor for det.....bare rett inn i gangen da.

I ett av tilfellene vokste kvinnen opp med moren og stefaren. Stefaren slo henne gjennom hele oppveksten uten at moren grep inn. En annen kvinne sitter i dag igjen med spørsmålet om hvorvidt moren visste om farens seksuelle misbruk av henne:

Jeg har vært grådig i stuss om hun har visst det og ikke gjort noe. Da synes jeg det er gale. Men hun har nok ikke visst om det, men det var ikke noe sjokk for henne likevel. Når jeg fortalte det sa hun bare: Ja, visste jeg det ikke. Hvis hun visste det, synes jeg det er like gale som det han har gjort. Synes du ikke det? Når ting er veldig svart, da tenker jeg ofte på det.

Empirien viser at en av kvinnene ved flere anledninger var vitne til at moren tok fremmede menn med hjem. Kvinnen tok dette opp med familien. Moren benektet det, og beskyldte datteren for å lyve. Moren har i senere tid sagt til familie og venner at kvinnen er rusavhengig, og at hennes utsagn på bakgrunn av dette ikke er til å stole på. I følge kvinnen er moren redd for å bli konfrontert med det som skjedde.

Hun har stått med livene våre i hendene sine og ødelagt oss en etter en.

Familiesituasjonen til en av kvinnene bar preg av at familien stadig rømte til krisesenteret på grunn av farens voldelige adferd. Som et resultat av dette truet faren med å ta sitt eget liv. På bakgrunn av trusselen flyttet moren hjem igjen med barna. Da den rusavhengige kvinnen ble gravid, oppfordret hun moren til å velge mellom henne og faren.

Jeg sa til henne, det er jo ikke vits i at vi reiser til krisesenteret. Du kommer jo tilbake til han likevel, og nå er jeg gravid. Fire måneder på vei. Nå må du nesten ta et valg. Jeg vil ikke ha den

mannen inn i livet til ungene mine. Da flyttet hun fra ham. Han ringte og gråt. Han sa han skulle ta livet av seg. Den hadde vi hørt før.

Data viser til et tilfelle hvor en av kvinnene følte seg sviktet av besteforeldre og tanter. Familien kjente til at kvinnens mor jobbet som prostituert, og tok kunder med seg hjem da barna var små. Kvinnen forteller at på tross av dette var det ingen som grep inn i forhold til barna i familien. Her viser empirien et tydelig eksempel på de voksnes svik overfor sårbare barn.

En gang hylte min tante til min farmor. Hun er jo en hore, skjønner du ingenting? Jaså husker jeg at min farmor slo etter min tante da hun sa det. Pass deg, sa hun. Det sitter et barn her.

4.3.2 Svik i nære relasjoner og venneforhold

Da en av kvinnene var gravid i fjerde måned ble hun sparket ned en trapp av faren. Kvinnens samboer var vitne til volden, men unnlot å gripe inn. I følge kvinnen var samboeren redd faren, fordi hennes far var godt trent. Hun sier:

Han gjorde ingenting han var så pinglete, for han var så redd min far. Min far var jo trent.

En av kvinnene gikk på et tidspunkt åpent ut med rusproblemet sitt. Konsekvensen ble at hun følte seg sviktet av gamle venner da de trakk seg bort fra henne:

De sa du er jo ruset, du er jo helt ute. Det gikk rett på psyken med en gang, jeg datt enda lenger ned i kjelleren. Jeg vil ikke satse på å kontakte dem igjen, det tør jeg ikke. Jeg er full i angst, og mangler sosiale antenner etter dette. Jeg har jo sosiale antenner, men mangler det å kunne være sosial med mennesker.

I ett av tilfellene ruset kvinnen seg sammen med broren og vennene hans. Disse ungdommene var fem år eldre enn henne. Kvinnen forteller at de stort sett ruset seg på alkohol. Broren og vennene har i ettertid tatt hånd om rusatferden sin. Broren tar i dag avstand fra alle typer rus. Da kvinnen redegjorde for at hun hadde et alvorlig rusproblem, var det ingen av ungdommene som tok kontakt med henne mer.

Med en gang de fikk høre at jeg slet med rusen, var det ingen som gav meg en lyd. De tok ikke telefonen når jeg ringte. De var nok redd for å bli identifisert med meg.

4.4 Erfaring med offentlige instanser

4.4.1 Skolen

I følge empirien flyttet en av kvinnene til en annen kant av landet da hun begynte i syvende klasse. I følge kvinnen eskalerte problemene da hun flyttet. Kvinnen klarte ikke å etablere noen relasjoner til klassekameratene og begynte å ruse seg daglig i skoletiden. Hun falt fort ut av skolen uten at noen grep inn. Som en konsekvens av dette har kvinnen ikke fullført åttende klasse, og har derfor ingen utdanning i dag. Etter hvert grep skolen inn og tok kontakt med barnevernet:

Barnevernet grep jo inn etter hvert. De sendte meg på spesiell skole..... Jeg synes ikke det var så kult. Der måtte jeg være. Der var jeg innesperret... Med sånn pleksiglass. Jeg var der en god stund. Jeg var der to ganger.

I ett annet tilfelle forteller kvinnen at hun var borte fra skolen ukevis av gangen. På tross av dette ble det ikke grepet inn fra skolens side, og det ble ikke satt inn noen tiltak for å hjelpe henne inn i en normal skolesituasjon.

På skolen var de bare glad jeg kom tilbake. Det var ingen som spurte noen ting. De visste jo at jeg hadde vært borte, men de spurte ingenting. Og godt var egentlig det. På grunn av alle følelsene og sånt som hadde vært inn i bilde. Må tenke på at jeg slåss med mamma før jeg stakk av, det var liksom altfor mye følelser for meg og mamma på den tiden. Vi sloss og kranglet veldig mye.

En av kvinnene reflekterer over at skolen ikke grep inn da hun røykte hasj i skoletiden. Hun forteller at hun røykte hasj i friminuttene og hevder det luktet hasj over alt. Kvinnen mener det skulle mye til for at elevene ble sett i skolesituasjonen.

Du måtte være mongoloid for at skolen skulle se. Og de eneste som ble sett på skolen var de som gikk i hjelpeklasse og hadde lesevansker. Det var tragisk.

I følge en av kvinnene satt hun daglig i klasserommet, og drakk sprit og vin fra en saftflaske. Kvinnen mener lærerne var klar over problemet, men at de lukket øynene for det som skjedde. Etter hvert begynte kvinnen å røyke hasj på skolen uten at de ansatte grep inn.

Jeg husker jeg hadde sprit oppi på sånne drikkeflasker vi hadde før sant. Sånne små med sånne korker; de var gul. Jeg hadde sprit med meg oppi. Nei, jeg hadde ikke sprit, jeg hadde vin og alt mulig oppi hjemmefra. Jeg satt og drakk på det der inni klassen. Lærerne lukket øynene liksom, så begynte jeg å røyke hasj i hvert friminutt faktisk. Det var noen av dem som så det liksom, men ingen grep inn.

I ett av tilfellene kom kvinnen ”bakfull” på skolen. I dette tilfelle grep skolen inn ved å sende meldinger hjem om at det luktet alkohol av henne. I følge kvinnen var det ”kjempestas” med meldingene, hun følte seg ”kul”, og skrev under med falske underskrifter. Etter hvert begynte hun også å bruke hasj på skolen uten at det ble grepet inn fra skolens side. Kvinnen mener de andre elevene beundret henne for at hun torde å ruse seg i skoletiden:

Jeg røykte jo og alt på skolen, både hasj og alt mulig annet, det gjorde ingenting. Fikk bare en stjerne i marginen. Det var som om de andre elevene kom sugende til meg. Jeg hadde jo den statusen at jeg var med eldre folk og drakk mye, de andre syntes det var tøft rett og slett.

I følge en av kvinnene brukte hun hasj og andre rusmidler i skoletiden fra hun var 12 år. Kvinnen kan ikke forstå hvorfor skolen ikke reagerte. Konsekvensen av rusingen var at hun avsluttet skolen etter åttende klasse, og sitter igjen i dag uten noen form for formell utdanning. Dette har gitt henne lesevansker:

Skolen bare lot det skure. Jeg kunne ikke lese når jeg fikk egne barn, så jeg kunne ikke lese høyt for dem.

Den ene kvinnen reflekter over at ingen har fulgt henne opp på skolen. Hun forteller at hun skulket skolen hele ungdomstiden:

At jeg sitter her og er 38 år, og bare har åtte års skolegang. Hele ungdomstiden da flippet jeg helt ut. At ikke noen gjorde noe. Angående barneskolen var det ingen som gjorde noe. Jeg har tenkt mye på det for jeg kunne jo gått til sak mot dem. Skulle jo tro at hjelpeapparatet hadde et ansvar når barn ikke møter på skolen, og får den utdannelsen de har krav på.

Når det gjelder skolesituasjonen forteller en av kvinnene at hun daglig røykte hasj på skolen, og at det luktet over hele området. Hun forteller at ingen på skolen merket noe. Videre tolker kvinnen det dit hen at ingen i skolesystemet ønsket å se noe.

Vi hadde en frøken hun var så sløv, hun var over seksti år. Hun merket ingen ting enda det luktet eim over hele skolen.

I ett tilfelle reflekterer en av kvinnene over at ingen reagerte på at hun stadig var borte fra skolen da hun gikk på barneskolen. Hun forteller videre at det var ingen som brydde seg om hva hun gjorde.

Det var meg som bestemte, det var meg som var sjefen da. Barn skal jo helst ikke være sjefen da. Det er ganske dårlig for noen må jo ha sett hva som skjedde. De burde grepet inn. Jeg vet ikke om det var så mye tenking på den tiden. Skulle jo tro at hjelpeapparatet burde ha et ansvar når ting skjer, og barn ikke kommer på skolen. Jeg har ikke fått den utdannelsen som jeg har krav på. Jeg synes de gjør så mye feil.

I følge en av kvinnene var det ingen på skolen som grep inn da hun daglig ruset seg i skolesituasjonen. Kvinnen var også borte fra skolen i dagevis uten at det ble satt inn tiltak. Etter hvert grep barnevernet inn og hun ble sendt på spesialskole. I følge kvinnen følte hun seg som en kasteball i systemet. Videre forteller hun at hun ikke fikk fullført skolegangen sin, og ikke har gjort ferdig åttende klasse.

4.4.2 Barnevernet

En av kvinnene forteller at hun var under barnevernets omsorg da hun var ganske liten. Hun ble da sendt på barnehjem en periode. Etter hvert ble hun sendt hjem igjen for så å bli sendt tilbake på barnehjemmet. Kvinnen opplevde dette veldig slitsomt og hun følte seg som en kasteball i systemet. Da kvinnen avsluttet skolegangen i åttende klasse, ble barnevernet koblet inn igjen, og kvinnen ble låst inne bak pleksiglass i en institusjon hvor hun følte at hun ikke hørte til.

Ja, altså folk var jo altså, tror ikke folk hadde helt bakkekontakt, og de plasserte meg jo på helt feil sted med feile folk, så jeg følte meg helt lost med en gjeng som var høyt og lavt. Jeg synes ikke det var riktig sted. Det lå en jente og skrek og skrek. Det, ja, nei altså jeg vet ikke hva jeg skal kalle det, for de hadde jo forskjellige avdelinger der, og jeg tror de plasserte meg feil.

Kvinnen reflekterer over hvordan livet kunne ha vært hvis hun hadde fått vokse opp i en fosterfamilie istedenfor å bli flyttet frem og tilbake mellom hjemmet og ulike fosterhjem og institusjoner.

En annen kvinne forteller at barnevernet ble koblet inn, men at hun ikke fikk noe hjelp. Det eneste tiltaket som ble satt inn, var at barnevernet ringte foreldrene en gang i uken i en måned. Det ble ellers ikke satt inn noen tiltak fra barnevernets side. Kvinnen forteller:

Barnevernet var informert om at jeg stakk hjemmefra, de merket det på skolen, men de gjorde ikke noe særlig. De ringte bare hjem en gang i uken i en måneds tid for å sjekke at alt var greit.

4.4.3 Politiet

Hjemmesituasjonene til en av kvinnene var ifølge kvinnen preget av stefarens uforutsigbare atferd. Ved en anledning skal stefaren ha tent fyr på barnesengen til kvinnens yngre bror da gutten sov. En eldre søster varslet politiet. Politiet hentet stefaren, gav ham en advarsel og lot ham gå. Hun forteller:

Det var ikke store hjelpen. De gav ham en advarsel, og satte ham av borte i veien. Han fikk beskjed om å holde seg borte hjemmefra. Det første han gjorde var å komme hjem igjen. Han var så ihjeldrukken at jeg tror ikke han husket noe av det.

4.5 Hva ville vært til hjelp?

En av kvinnene ønsker at noen hadde hjulpet henne på et tidlig tidspunkt. Kvinnen reflekterer over at situasjonen hennes kanskje kunne vært annerledes under andre omstendigheter.

Hadde noen grepet inn, så hadde jeg i hvert fall vært streit for en stund, og fått litt vett i hodet. Ikke bare prøvd og prøvd og prøvd. Sånn som heroin, jeg skulle jo bare se hva det var. Nå sitter jeg her flere år senere og er skikkelig hektet. Det var ikke dette jeg så for meg for to år siden. Jeg skulle bare prøve en gang eller to, men du blir så fort avhengig av det der stoffet. Pluss sidemisbruket. Mye kunne vært annerledes hvis noen hadde grepet inn. Noen burde tatt styringen på hele situasjonen.

Når det gjelder hjelpetiltak, sier to av kvinnene at tvang er det eneste alternativet hvis den rusavhengige ikke er villig til å la seg avruse.

Få dem rett på tvang med en gang hvis de ikke klarer å avruse seg selv. Se på meg. Jeg har vært på tvang to ganger. Ufrivillig tvang, ja på paragraf. Jeg klarte ikke å avruse meg selv. Det ble bare mer og mer og mer. Jeg hadde aldri klart å avruse meg hadde ikke jeg kommet inn her inne.

Empirien viser at en av kvinnene skulle ønske barnevernet hadde grepet inn, men hun er usikker på om situasjonen hennes hadde bedret seg av den grunn. Kvinnen hevder barnevernet gjør så mye dumt. Hun mener de splitter søsken, og sender dem til forskjellige steder i landet.

Jeg synes det er så mye feil i barnevernet. De splitter søsken. Vi skulle vært fulgt opp av barnevernet, men de skulle ikke ha splittet oss søsken. Vi var så tett sammen. Vi var alltid sammen når det var noe. De splitter barn den dag i dag.

Videre mener kvinnen det beste hadde vært om det kom noen inn i hjemmet og hadde opplæring med foreldrene. Kvinnen reflekterer over at de voksne kanskje da hadde måttet ta seg sammen, og sett at barna var der.

Hvis det hadde kommet noen inn i hjemmet, som gjorde at de måtte vise at de tok seg sammen.....at de måtte se at vi var der. At de ikke bare kunne lukke øynene for oss, så kanskje..... Det kunnet nok vært med å hjelpe.

En av kvinnene ønsker hjelpeapparatet kunne fungere slik at unge rusavhengige ikke må vente på avrusningsplass. Hun mener at det er av stor betydning at rusavhengige fra 15 til 18 år slipper å komme på avrusning med eldre, tunge rusmisbrukere.

De må ikke ta dem inn med hardbarkede narkomane. Da sitter de bare og hører og lærer og synes det er spennende. Hvis de må i behandling fra 15 til 18 år så må dette skje et annet sted enn der hvor de på 25 år er.

Når det gjelder rusforebygging, mener en av kvinnene at skremselspropaganda kunne vært et tiltak å sette inn. Kvinnen forteller at tidligere rusmisbrukere var på datterens skole og fortalte om konsekvensen ved å ruse seg. I følge kvinnen hadde dette en stor effekt på datteren.

Det var en sånn gruppe, de hadde vært fem stykker. En av dem var død. De andre hadde laget en sang om han som døde. Det gjorde veldig inntrykk på min datter.

4.6 Oppsummering av funn

Denne studien har rettet fokus mot sårbare rusavhengige kvinners mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Fokus har også vært rettet mot kvinnenes opplevelser av

offentlige institusjoner i oppveksten. Formålet med denne undersøkelsen har vært å få forståelse og innsikt i hva som ligger til grunn for at sårbare unge jenter utvikler et rusproblem. Ved hjelp av det kvalitative forskningsintervjuet har kvinnene kommet med mulige forklaringer på hvorfor de har utviklet en rusavhengighet.

Disse kvinnene representerer en risikogruppe når det gjelder rusproblemer. Empirien viser at kvinnene har befunnet seg i risikozonen helt fra de var barn. De har vokst opp i et hjem preget av omsorgssvikt med rusmisbruk, likegyldighet og ulike typer vold. Ved hjelp av empirien synliggjøres kvinnenes egne beskrivelser, opplevelser og erfaringer. Empirien gir oss innblikk i en sårbar gruppe rusavhengige kvinner. Kvinnene har vokst opp under vanskelige betingelser. De er sviptet på ulike måter av voksne som ikke har evnet oppgaven som voksen og ansvarlig.

Samtlige av kvinnene begrunner rusmisbruket med at de ønsket en distanse til det vonde som foregikk i hjemmet. En kvinne forteller at rusmisbruket eskalerte da faren døde. Kvinnen hadde ingen å støtte seg på etter dødsfallet, da moren på bakgrunn av rusproblemer hadde nok med seg selv. Situasjonen hennes ble heller ikke fanget opp av nærmiljø eller offentlige institusjoner. En kvinne fortalte at hun var rusfri i flere år da barna hennes ble født, men begynte å ruse seg igjen som en konsekvens av at legene skrev ut medisiner. Kvinnen forteller at hun på et tidspunkt hadde tre leger som skrev ut medikamenter. Som empirien viser er dette en gruppe sårbare kvinner som kun har hatt seg selv å stole på i en ekstremt vanskelig oppvekst. På bakgrunn av denne oppveksten er at kvinnene har utviklet et rusproblem som det er vanskelig å komme ut av.

Empirien viser også at det offentlige hjelpeapparatet har kommet til kort i forhold til denne gruppen. Kvinnene rapporterer om underbehandling fra det offentliges side. På tross av skolehverdag med rusinntak, uteblivelse og underyting, samt merker etter vold, var det få tiltak som ble satt inn fra skolens side. I to tilfeller ble barnevernet koblet inn, og det ble gjort noen spede forsøk på oppfølging.

I tillegg til dette viser empirien at kvinnene opplevde at familie og nærmiljø valgte å snu seg vekk. Felles for kvinnene er at de ønsker at noen hadde grepet inn både i forhold til den vanskelige oppveksten, og i forhold til at de startet å bruke rusmidler i en alder av

12-13 år. Det er også felles for kvinnene at de ikke har noen klar formening om hvem ”noen” skulle være. En av kvinnene sier at det ideelt sett skulle vært moren, men siden moren ikke grep inn, ville det vært fint om andre familiemedlemmer hadde gjort det. På tross av opplysningsplikten i forhold til omsorgssvikt, viser empirien at kvinnene opplevde at familie og nærmiljø valgte å overse deres vanskelige livssituasjon. Som et resultat av dette har kvinnene opplevd å vokse opp uten trygghet, forutsigbarhet og stabilitet. De har heller ingen opplevelse av å bli sett, anerkjent og akseptert.

Et av hovedkjennetegnene i kvinnenens livsløp er dårlige og kompliserte relasjoner til mor. Flere nevnte spesielt at de opplevde seg sveket av mor, da moren valgte å overse overgrep fra fedre og stefedre. Kvinnene konkluderer med at hensynet til fedre og stefedre alltid har kommet foran hensynet til barna. Dette på tross av at fedre og stefedre i fire av fem tilfeller har utført vold mot familiemedlemmer. I denne studien kommer det frem at i tre av fem tilfeller har kvinnene levd med voksne som har inntatt rusmidler daglig. Rusmidler har på bakgrunn av dette vært lett tilgjengelig i hjemmet. Det har vært utført mye vold i hjemmene i forbindelse med rusinntaket til de voksne. En annen konsekvens av foreldrenes inntak av rus, er at kvinnene opplever å ha vært overlatt til seg selv gjennom hele oppveksten.

Felles for kvinnene er at de ikke har hatt en nær venninne i oppveksten. De har heller ikke tilhørt en venninnegjeng. En av kvinnene forteller at hun hadde en narkoman kjæreste på tjue år, da hun selv var tretten. En annen forteller at hun tilhørte den eldre brorens vennegjeng da hun var 13 år. Betingelsene for å tilhøre denne gjengen var at hun ruset seg. I et annet tilfelle sier kvinnen at hun foretrakk å være sammen med gutter i oppveksten. Kvinnen begrunner dette med at det var mindre komplisert å forholde seg til guttene. I ett av tilfellene inntok kvinnen rusmidler med en guttegjeng på åtte stykker. I følge kvinnen er syv av dem døde i dag.

I tillegg viser også empirien at samtlige kvinner har falt ut av skolen på et tidlig tidspunkt. Fire av fem kvinner sitter i dag igjen uten å ha fullført åttende klasse. En av kvinnene har noe skolegang. Ingen av kvinnene har fast bolig eller jobb. Tre av kvinnene har barn, ingen av dem har omsorgen for barna. To av kvinnene har barn som er rusavhengige.

Empirien viser at kvinnene etterlyser tiltak både fra familie og fra offentlige institusjoner. Felles for kvinnene er at de mener livssituasjonen hadde vært en annen hvis noen hadde tatt seg av dem i oppveksten. Kvinnene ønsker seg tilsyn i hjemmet og opplæring av foreldre. Kvinnene presiserer også viktigheten av kort ventetid på behandling av rusproblemer. På den måten unngår man at de rusavhengige mister motivasjonen i ventetiden. Det kommer også frem at behandlingstilstanden ikke må være et sted hvor de rusavhengige får ”opplæring” når det gjelder å ruse seg.

Vedrørende forebyggingstiltak hevder kvinnene at skremselspropaganda ville vært til hjelp. I tillegg til dette mener de at tvang i de fleste tilfeller vil være nødvendig. Samtlige av kvinnene ønsker noen hadde fjernet dem fra miljøet med tvang. Felles for kvinnene er ønsket om tvangsbehandling. Dette begrunnes med at kvinnene ser på tvang som eneste mulighet til å komme seg ut av rusavhengigheten.

Ut fra empirien og hovedfunnene, vil jeg i neste kapittel drøfte funnene opp mot Bourdieus teoretiske begreper: Sosiale rom som skader, sosiale rom fattig på kapital, reproduksjon av sosiale ulikheter, det offentlige rolle, samt se nærmere på muligheter på tross av disposisjoner og habitus. Videre drøftes offentlige institusjoners rolle, og avslutningsvis spør jeg om det finnes muligheter på tross av disposisjoner og habitus.

5.0 DRØFTING

Studien tar utgangspunkt i fem rusavhengige kvinners opplevelser av mulige forklaringer på eget rusproblem. Ved hjelp av analysen av datamaterialet, sitter jeg igjen med funn som sammen med det teoretiske grunnlaget gir økt innsikt i problemstillingen *”Hva mener sårbare rusavhengige kvinner er mulige forklaringer på egen rusavhengighet?, og hvilke erfaringer har kvinnene med offentlige institusjoner i oppveksten?”*.

Hensikten med denne studien er å forsøke å finne kvinnenens mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Det er kvinnenens eget perspektiv på mulige grunner til rusavhengighet som er av interesse. En slik innsikt er av stor betydning skal man kunne forstå deres situasjon og utarbeide mer treffsikre pedagogiske rusforebyggingstiltak i fremtiden. De empiriske funnene vil i dette kapittelet bli drøftet i lys av sentrale teoretiske begrep i Pierre Bourdieus tenkning.

På bakgrunn av empirien, vil drøftingen foruten å belyse ulike aspekter ved de rusavhengige kvinnenens opplevelse av hvorfor de er blitt rusavhengige, også drøfte hvordan de opplevde møte med offentlige institusjoner i oppveksten.

Empirien drøftes ut ifra fem tema. Disse er:

- Sosiale rom som skader
- Sosiale rom fattig på kapital
- Reproduksjon av sosiale ulikhet
- Det offentliges rolle
- Muligheter på tross av disposisjoner og habitus?

Mulige forklaringer på kvinnenens rusavhengighet vil bli drøftet under de tre første temaene. Kvinnenens opplevelse av det offentliges innsats blir drøftet under det fjerde temaet. I det femte tema drøftes kvinnenens eventuelle muligheter på tross av disposisjoner og habitus.

5.1 Sosiale rom som skader

5.1.1 Familien

En av de tingene som er fremtredende og felles i kvinnenes historier er at de gjennom oppveksten har oppholdt seg i sosiale rom preget av uforutsigbarhet, ulike typer vold og omsorgssvikt. En av de første tingene som blir vesentlig å drøfte er hvilke konsekvenser sosiale rom som skader har, sett i lys av Bourdieus teori.

Bourdieu (1997) skriver at familien eksisterer som et avgrenset sosialt univers utad. Han hevder at familien er interessert i å opprettholde sine grenser, og idealiserer sitt indre liv som om det var hellig. I dette hellige universet som har lukkede dører rundt sitt intime indre, og som er atskilt fra omverden av en symbolsk grense og terskel, makter familien å videreføre sin egen eksistens og sin egen avgrensning fra omverden. På den måten hevder Bourdieu at familien opprettholder sitt privatliv. Familiens sosiale rom blir således et hemmelig rom, og det blir vanskelig å skaffe seg innsikt for utenforstående i det som foregår i dette rommet (Bourdieu, 1997). Bourdieus teori viser hvor vanskelig det er å få innsyn i det som skjer i familiens sosiale rom. Konsekvensene av dette kan i noen tilfeller bli som empirien peker på at barn vokser opp under uverdige forhold uten at noen griper in. En av kvinnene sier:

Hvis bare noen hadde grepet inn, og tatt over styringen. Da kunne jeg kanskje blitt streit, og fått vett inn i hodet.

Funnene i denne studien viser at det har skjedd ting i familiens sosiale rom som har vært med på å prege kvinnene for alltid. De rusavhengige kvinnene har vokst opp i sosiale rom preget både av psykisk, fysisk og seksuell vold. I tillegg til dette har kvinnene vært vitne til vold rettet mot andre familiemedlemmer. Hverdagen til kvinnene har vært preget av omsorgssvikt, likegyldighet og skadelige relasjoner. I følge empirien opplevde kvinnene seg sveket av mor gjennom hele oppveksten. På tross av ulike typer vold fra fedre og stefedre i det sosiale rom, unnlot mødrene å gripe inn.

I familiediskursen⁴ blir familieenheten betraktet som en aktiv agent med egen vilje (Bourdieu, 1997). Bourdieu hevder at agenten er i stand til å tenke, føle og handle.

⁴ Familiediskursen kan defineres som et sett med begreper, problemstillinger og formuleringer som familien anvender om familien (Bourdieu, 1997).

Videre baserer agenten seg på kognitive forutsetninger og normative forskrifter hvor alle er orientert mot å slå fast hvordan livet skal leves innenfor familien. Sett i lys av denne studien har kvinnene som barn hatt liten innflytelse på hvordan livet skulle leves innenfor familien. Dette har kvinnene felles med de fleste andre barn.

I disse konkrete tilfellene viser det seg at de voksnes handlinger har slått fullstendig feil. Konsekvensen er at barna og senere kvinnene er blitt skadelidende. Blant annet i form av disposisjoner og habitus de har ervervet seg, og ved reproduisering av sosiale ulikheter. Kvinnene er også blitt skadelidende som en konsekvens av manglende tilførsel av ulike typer kapital. Tre av kvinnene har i tillegg fått med seg tilførsel av symbolsk kapital i form av rus. Vi har sett hvor sårbare barna blir når voksne ikke tar omsorgsansvaret for barna alvorlig. Ved hjelp av empirien ser man kvinnes lojalitet i forhold til familiestrukturen. I tillegg til dette var kvinnene som barn sannsynligvis ikke i stand til å se noen muligheter for endring.

5.1.2 Terskelen for å melde fra

På tross av belastningene kvinnene har opplevd i det sosiale rom viser det seg at terskelen for å melde fra har vært høy. Dette kan ha en sammenheng med det Bourdieu (1997) skriver om at man som familie er opptatt av å opprettholde en fasade utad.

Kvinnene i studien har unnlatt å melde fra i solidaritet med familiens ønske om å opprettholde en fasade, og som en reaksjon på angsten for konsekvensene.

Konsekvensene kunne i disse tilfellene bli splittelse av søsken, splittelse av familie, vold mot andre familiemedlemmer og tap av bolig og økonomi. Materialet viser at en av kvinnene i tillegg til å bli seksuelt misbrukt av faren også ble truet til taushet. Faren advarte henne mot å melde fra, og hevdet at konsekvensen av å melde fra kunne bli at barnevernet tok barna ut av familien.

Empirien viser at øvrige familie og nærmiljø har unnlatt å melde fra om kvinnes uholdbare livssituasjon. Kanskje den høye terskelen for å melde fra er en konsekvens av behovet for å respektere privatlivets fred. På den annen siden kan den unnvikende atferden muligens også henger sammen med redselen for feilvurdering.

5.1.3 Internalisering av, og normalisering i, det sosiale rom

I følge Bourdieu & Wacquant (1993) eksisterer den sosiale realiteten både i tingene og hodet, i rom og habitus, utenfor og innenfor agentene. En habitus som inngår i en relasjon med en sosial verden som den er et produkt av, vil oppfatte verden som noe selvsagt. Dette er et resultat av at denne verden har produsert agenten og de tankekategoriene som vedkommende bruker for å forstå verden (Bourdieu & Wacquant, 1993). Sett i lys av empirien vil de sårbare rusavhengige kvinnene som barn oppfatte den verden de lever i som selvsagt på bakgrunn av de tankekategoriene de bruker for å forstå verden. På bakgrunn av kvinnenes oppvekst i hjem preget av rusproblemer, vil kvinnene kunne se på rus som "vanlig" og ha lavere terskel for å innta rusmidler enn det de ville hatt under andre omstendigheter.

5.1.4 Vold og overgrep i det sosiale rom

Studiens datamateriale viser at fire av de rusavhengige kvinnene er blitt utsatt for ulike typer vold i det sosiale rom. Dette uten at mor har grepet inn. Denne type atferd fra mors side kan være med på å signalisere at mor ikke tar barnets behov på alvor, eller at det er akseptabelt at far eller stefar utfører krenkende handlinger mot barnet. Barnet kan med slike erfaringer stille spørsmålsteget ved sin egen verdi, og føle at det ikke fortjener å bli tatt hensyn til.

Vold og overgrep i hjemmet er traumatiske hendelser. Det innebærer brudd på den grunnleggende tilliten og tryggheten som barn trenger å ha til nære omsorgspersoner. Bourdieu (1996) skriver at en aktørs posisjon i det sosiale rom uttrykkes i den relative posisjonen personen har i sitt bosted, og at den uttrykkes videre i den plassen personen har rett til å oppta i rommet. I denne studien viser empirien at kvinnenes plass i det sosiale rom var sterkt preget av ulike typer vold og ignorering.

Bourdieu (1996) skriver at det sosiale rommet er et sted hvor makt utøves og bekreftes i form av symbolsk makt, en makt som ikke erkjennes. Dette finner jeg støtte for i min studie som viser at kvinnene opplevde at de ble utsatt for ulike typer makt i det sosiale rom, samtidig som de opplevde at mor unnlot å erkjenne overgrepene. Kvinnene unnlot å melde fra på bakgrunn av angst for konsekvensene. Empirien viser at trusselen om konsekvensene har fungert som en del av den symbolske makten som ble utøvd i det sosiale rom som kvinnene vokste opp i.

Ved hjelp av empirien ser man at det er store konsekvenser forbundet med å vokse opp i sosiale rom som skader. Empirien viser at det kan være vanskelig å få innsyn i det som foregår i de sosiale rommene. De voksne søker å holde på grensene som familien har, og de prøver å forhindre innsyn. Kvinnene har følt seg truet til taushet. Disse sosiale rommene representerer ikke positive opplevelser for kvinnene. I disse rommene er kvinnene blitt påført ulike typer skader.

5.2 Sosiale rom fattig på kapital

5.2.1 Fattig på utdanningskapital

I følge Olesen (2000) har kulturell kapital betydning for den sosiale plasseringen i samfunnet. En viktig kulturell kapital er det Bourdieu kaller utdanningskapital formidlet til neste generasjon. Denne kapitalen er viktig for både adgang til, og suksess i utdanningssystemet. Studien viser at de rusavhengige kvinnene kommer fra familier som ikke har formidlet noe særlig utdanningskapital til neste generasjon. På bakgrunn av dette har kvinnene som barn manglet evnen til å hevde seg i skolesituasjonen. Resultatet ble at kvinnene falt ut av utdanningssystemet, og med unntak av én sitter alle igjen uten å ha fullført åttende klasse. Som en konsekvens av dette manglet en av kvinnene leseferdigheter da hun fikk sitt første barn. Noe hun opplevde traumatisk, da hun ikke kunne lese for barnet.

Bourdieu (1997) skriver at evnen til innlæring ikke kan skilles fra sosiale forskjeller basert på individets nedarvede kapital. Ved at utdanningssystemet unnlater å kompensere for manglende evne til innlæring, kan man i følge Bourdieus teori hevde at utdanningssystemet tenderer til å opprettholde sosiale forskjeller. Empirien viser at fire av fem kvinner har vokst opp med lav nedarvet kulturell kapital, noe som igjen i følge Bourdieu har vært med på å prege læringen og fratatt dem muligheten til å lykkes i skolesituasjonen. Dette kan ha medvirket til rusproblemene de har i dag, da samtlige kvinner søkte marginaliserte miljø i stedet for å være på skolen.

I følge Bourdieu (1997) opprettholder utdanningssystemet avstanden mellom elever som er utstyrt med forskjellige mengder kulturell kapital. Bourdieu kaller dette for sortering og hevder at utdanningssystemet gjennom seleksjonshandlinger skiller de elevene som har en nedarvet kulturell kapital fra de som ikke har det. Et spørsmål man

kan stille i lys av Bourdieus teori, er om skolen bevisst eller ubevisst ved hjelp av seleksjonshandlinger har støttet opp under kvinnenens manglende kulturelle utdanningskapital. I følge Bourdieu må man for å forstå skolens logikk, analysere skolen som en del av den samlede samfunnsmessige reproduksjon. Man kan ikke forstå skolen ved å analysere undervisningen alene (Olesen, 2000).

Bourdieu (1997) skriver at mennesket inntar en relasjonell posisjon i forhold til hverandre når de er i samme rom. Han skriver også at plasseringen i det sosiale rom er avhengig av økonomisk og kulturell kapital. Videre hevder han at menneskene har mer felles jo nærmere de står hverandre når det gjelder kulturell og økonomisk kapital, og mindre felles når de står langt fra hverandre kapitalmessig. Kvinnene kom fra hjem hvor kulturell kapital i form av utdanning ikke ble verdsatt. I følge kvinnene var det ingen hjemme som fulgte opp på foreldremøter eller representerte barna i forhold til skolen. På den måten stod kvinnene langt fra de andre elevene kapitalmessig, noe som bidrar til forståelsen av hvorfor de i lange perioder holdt seg borte fra skolen.

5.2.2 Rus som symbolsk kapital

Denne studien viser at kvinnene søkte alternative sosiale rom. I disse rommene fungerte rus som symbolsk kapital⁵. Da kvinnene var i besittelse av denne kapitalen, ble resultatet at de følte seg hjemme i miljøet. Kvinnene hadde noe felles med de andre agentene i rommet. Sett i lys av empirien viser nettopp dette seg. Rusmidler har vært en symbolsk kapital som har hatt verdi i det sosiale rom hvor kvinnene har oppholdt seg.

Empirien viser videre at rusmidler i ett av tilfellene etter hvert mistet sin verdi i vennegjengens sosiale rom. Kvinnen som hadde utviklet et alvorlig rusproblem opplevde å bli utestengt også i dette sosiale rommet. Dette ble svært traumatisk, hun ble stående uten et sosialt nettverk. Vi ser her at rusmidler er en symbolsk kapital som er avhengig av etterspørselen. Når den symbolske kapitalen som på et tidspunkt var etterspurt og verdsatt senere ikke verdsettes, endrer det som var symbolsk kapital seg til å bli en kapital uten verdi. Det er store omkostninger forbundet med å vokse opp i sosiale rom som skader, og som bærer preg av mangel på kapital på de fleste områder.

⁵ Olesen (2000) skriver at symbolsk kapital kan defineres som det som gjenkjennes av sosiale grupper og tillegges verdi.

Kvinnene jeg har møtt bærer på slike omkostninger, og fører også disse videre til neste generasjon.

5.3 Reproduksjon av sosiale ulikheter

Felles for kvinnene er at de har vokst opp i hjem hvor de voksne har hatt mangelfull kapital på de fleste områder. Dette har resultert i at kvinnene også fikk mangelfull kapital. Dette gjør reproduksjon av sosiale ulikheter mulig. Når det gjelder å opprettholde sosial orden og reproduksjon har familien en viktig rolle (Bourdieu, 1997). Bourdieu refererer til både den biologiske og den sosiale reproduksjon. Med sosial reproduksjon mener han reproduksjon av det sosiale rom, og måten sosiale relasjoner er strukturert på. Familien er ifølge Bourdieu det stedet hvor agentenes kapital i forskjellige former akkumuleres, og hvor kapitalen føres videre fra generasjon til generasjon.

Sett i lys av denne studien viser det seg at rusmidler har vært en symbolsk kapital som har hatt verdi i kvinnenes familier. Med unntak av to, er kvinnene vokst opp i et sosialt rom hvor de har måttet forholde seg til mødre og stefedre som daglig har misbrukt rusmidler i hjemmet. I forhold til sosial reproduksjon ser vi at kvinnene i studien har reproduisert foreldrenes rusatferd ved å adoptere foreldrenes rusmønstre. Tre av kvinnene i studien har egne barn. Det viser seg at to av kvinnene har barn som selv er rusmisbrukere. På denne måten viser empirien at disse kvinnenes barn blir tredje generasjons rusmisbrukere, og at rusproblemer går i arv fra generasjon til generasjon. Dette viser eksempler på det Bourdieu (1997) kaller reproduksjon av sosiale ulikheter.

I følge Bourdieu (1997) innehar familien en viktig rolle når det gjelder å reprodusere strukturen i forbindelse med sosiale relasjoner. På den måten vil familien være et viktig forbilde når det gjelder å lære barn hvordan man bygger gode relasjoner. De empiriske funnene peker på at kvinnenes relasjoner i oppveksten har vært problematiske. Relasjonene har vært preget av ambivalente forhold til mødre. Kvinnene har følt seg sveket av moren, men likevel stilte de seg solidarisk til henne. Kvinnenes relasjoner til fedre og stefedre har vært preget av utrygghet og vold. Den eneste relasjonen som synes å ha fungert innenfor familieforholdene til disse kvinnene er relasjonen de hadde

til sine søsken. Denne relasjonen bar preg av et sterkt ønske om å beskytte hverandre mot det som foregikk i hjemmesituasjonen.

Som tidligere nevnt er familien ifølge Bourdieu (1997) stedet hvor sosial reproduksjon finner sted. Reproduksjon er en konsekvens av at agentenes kapital akkumuleres og føres videre fra generasjon til generasjon. Familien verner om sin enhet for å kunne videreføre kapital. Familien fungerer derfor som det viktigste bidrag når det gjelder sosial reproduksjon. Dette viser hvor sårbare kvinnene var som barn blant annet på bakgrunn av mangel på ulike typer kapital. Når det gjelder økonomisk kapital fikk informantene ingen konkrete spørsmål om dette. Med hensyn til sosial kapital sier en av kvinnene:

Jeg er full i angst, og mangler sosiale antenner etter dette. Jeg har jo sosiale antenner, men mangler det å kunne være sosial med mennesker.

Empirien viser at kvinnene mangler sosial kapital. Sosial kapital refererer til forbindelser, sosiale nettverk og familierelasjoner (Wilken, 2008). Spørsmålet blir hvordan sårbare barn og unge i fremtiden skal tilegne seg kapitalene de trenger for å klare seg i sosiale sammenhenger når kapitalene ikke blir reproduisert gjennom familien.

5.3.1 Hvordan relaterer sosiale rom og kapital seg til habitus?

I følge Bourdieu (1997) er det hvert enkelt menneskets opplevelse av egne muligheter som ligger til grunn for det som blir innskrevet i individets habitus. Dette er med på å forme individets oppfattelse av egne muligheter. Noe som igjen er med på å forme valgene individet tar. Felles for kvinnene i denne studien er at de ikke har fullført skolen. Et resultat av dette er at kvinnene i dag står uten mulighetene en utdanning gir. I følge Bourdieu (1997) kan dette forstås som et personlig valg. Dette fordi han mener at kvinnene ubevisst har forstått sine sosiale begrensninger. De har inkorporert i sin habitus det som er rimelig å forvente av dem, og lever deretter Wilken (2008). I lys av denne teorien kan kvinnene ha valgt bort skolehverdagen som et resultat av manglende tro på egne muligheter, og som en konsekvens av deres opplevelser av sine sosiale begrensninger.

I tillegg til internalisering av sosiale begrensninger, kan habitus også sees på som samfunnsmessig. Dette fordi habitus får individet til å akseptere ulikheter i samfunnet, og ta dem for gitt. Disposisjonene i habitus bekreftes og reproduseres derfor gjennom sosialisering i den moderne samfunnsinstitusjonen. I følge Wilken (2008) hevder Bourdieu at forandring i habitus er knyttet opp mot forandringer i individets ytre omgivelser. Slike forandringer vil derfor kreve en solid forankring i et sosialt miljø (Wilken, 2008). Dersom man skal se dette opp mot denne studien, kan det tenkes at kvinnene muligens kan tilpasse seg til andre sosiale omgivelser. Dette vil kreve en sosial forankring og aksept i et nytt sosialt miljø, i tillegg til en individuell aksept av det nye miljøet (Wilken, 2008). I følge Bourdieu er dette en problematisk og vanskelig prosess, men mulighetene for endring er likevel til stede.

Som det fremkommer over er habitus et produkt av sosialisering. Den tidlige sosialiseringen fremstår derfor som viktig når det gjelder dannelse av disposisjoner som individet handler i forhold til. Individet tilegner seg en forståelse for hva som er rett og galt, bra og dårlig, mulig og umulig uten at man er det bevisst. På den måten foregår det en ubevisst læring (Wilken, 2008). Som empirien viser er tre av fem kvinner i studien sosialisert inn i rusavhengighet. Kvinnene har lært hjemme at rus er en dagligdags ting, og rusproblemene har gått, og går fortsatt, i arv fra generasjon til generasjon. Denne sosialiseringen har vært med på å sette standarden i kvinnenes liv når det gjelder hva som er rett og galt, og hvordan man prioriterer. Utfordringen blir å se på hvordan det er mulig for kvinnene å komme seg ut av et rusproblem som de er sosialisert inn i fra barndommen av.

5.4 Det offentliges rolle

Ved hjelp av empirien får vi innblikk i de rusavhengige kvinnenes opplevelser av manglende muligheter gjennom oppveksten. Disse kvinnene har vært offer for sosiale strukturer som ikke har båret preg av muligheter. Empirien belyser viktigheten av at familie, nærmiljø og det offentlige griper inn når barn og unge vokser opp i skadelige rom hvor man ikke kan forvente at de som barn ser muligheter for forandring. Empirien peker også på en sårbar gruppe som ikke fikk utnyttet sitt potensial i det sosiale rommet på skolen. På bakgrunn av manglende kulturell kapital og manglende oppfølging hjemme, opplevde kvinnene at de ikke klarte å hevde seg i det sosiale rommet på

skolen. I følge empirien står kvinnene igjen med stor bitterhet overfor manglende oppfølging fra skolesystemet.

I følge kvinnenes opplevelser har det offentlige hatt en passiv rolle i deres oppvekst. På tross av omsorgsvikt og rusmisbruk opplevde kvinnene at få tiltak ble satt inn fra det offentliges side for å endre livsbetingelsene deres.

5.4.1 Barnevernet

Kvinnene opplevde at det var lite barnevernet gjorde for å bedre deres livsvilkår. I to av tilfellene var barnevernet koblet inn, uten at det resulterte i varige endringer av barnas livssituasjon. I to andre tilfeller reagerte kvinnene på at barnevernet ikke ble koblet inn når det var rusproblemer og uteblivelse fra skolen over lang tid. Bourdieu (1997) mener familien har en viktig rolle i forhold til å reprodusere strukturer i sosiale relasjoner. I lys av denne teorien kan man spørre seg om ikke barnevernet burde ha hjulpet kvinnene med tilførsel av ulike typer kapitaler i de tilfellene hvor familiestrukturen svikter. Ved å ta kvinnene ut av en vanskelig hjemmesituasjon og plassere dem i fosterhjem, ville kvinnene kunne fått tilskudd av kapitalene de trengte for å kunne være likeverdige både i sosiale sammenhenger, og i en skolesammenheng. Et annet alternativ ville være at barnevernet plasserte fagpersoner inn i denne type familier. På den måten ville både barna og foreldrene kunne få tilførsel av kapital, og foreldrene ville fått et større press på seg i forhold til å ta barnas perspektiv. Dette beror i så fall både på tilstrekkelige ressurser i barnevernet, at bekymringsmelding blir mottatt, og at tiltak blir satt i verk fra barnevernets sider.

5.4.2 Skolesystemet

Når det gjelder utdanningssystemet fungerer det i følge Bourdieu som en maktinstitusjon som medvirker til å reprodusere sosiale ulikheter (Wilken, 2008). Empirien viser at de sårbare kvinnene ikke ble fanget opp i utdanningssystemet. På tross av at kvinnene drakk alkohol og røykte hasj på skolen opplevde kvinnene at det var få konkrete tiltak som ble satt i verk fra skolen sin side.

Det var meg som bestemte, det var meg som var sjefen da. Barn skal jo helst ikke være sjefen da. Det er ganske dårlig for noen må jo ha sett hva som skjedde.

Som nevnt tidligere, opprettholder utdanningssystemet avstanden mellom elever som er utstyrt med forskjellige mengder kulturell kapital, og dette skjer ikke uten omkostninger (Bourdieu, 1997). Ved hjelp av denne avstanden skiller elever med nedarvet kulturell kapital fra de elevene som ikke har det. Videre skriver Bourdieu (1997) at forskjellen i innlæringsmessige evner ikke kan skilles fra sosiale forskjeller som er basert på den nedarvede kapital. På bakgrunn av dette har utdanningssystemet hatt en tendens til å opprettholde de sosiale forskjellene som alt eksisterer (Bourdieu, 1997). Sett i lys av empirien kan man spørre seg om årsaken til skolens unnvikende atferd i forhold til de sårbare kvinnene, bevisst eller ubevisst kan ha med seleksjonshandlinger å gjøre. Kan det ha en sammenheng med at det var lettere å sette ressursene inn i forhold til de ressurssterke elevene? Eller kan det ha en sammenheng med frykt for ansvar og konsekvenser?

5.4.3 Hva mener kvinnene burde vært gjort?

Flere av kvinnene forteller at de på den ene siden ønsket at barnevernet skulle gripe inn, samtidig som de på den annen side levde i daglig angst for at barnevernet skulle få innsyn i hjemmesituasjonen. Kvinnene var redd konsekvensen kunne bli oppbrudd i familien, og splittelse av søsken. De var også redd for å bli tatt ut av hjemmesituasjonen og sendt til andre kanter av landet. En av kvinnene ønsker at noen hadde sett hvor vondt hun hadde det. En annen kvinne ønsker at hjelpeapparatet hadde kommet inn i hjemmet og lært foreldrene å være foreldre. Kvinnen mener foreldrene hadde blitt tvunget til å ta ansvar hvis noen utenfra kom inn og observerte hjemmesituasjonen. Felles for de rusavhengige kvinnene er ønsket om å ha en ansvarlig voksen person tilstede i livet sitt da de selv var for unge til å ta ansvar for eget liv. De rusavhengige kvinnene hadde heller ikke som barn innblikk i konsekvensene av daglig inntak av rusmidler.

En kvinne sier hun var for ung til å forstå rekkevidden av rusavhengigheten sin, og skulle ønske noen hadde kommet inn og satt tydelige grenser. En annen kvinne påpeker verdien av å ha fokus på å forhindre tidlig alkoholdebut, da alkohol svekker individets vurderingsevne, og senker terskelen for å misbruke andre typer rus. I tillegg skulle hun ønske at noen tok ansvaret bort fra hennes skuldre. Kvinnen mener hun kunne hatt en annen livssituasjon i dag hvis noen voksne hadde grepet inn og stoppet hennes rusatferd.

I følge empirien mener kvinnene at situasjonen deres kunne vært en annen ved hjelp av skifte av miljø. Bourdieu (1997) hevder at agentens disposisjoner består selv om de sosiale strukturene som var årsaken til at disposisjonene utviklet seg, enten er endret eller erstattet med andre disposisjoner. Dette kaller Bourdieu hysteris (Bourdieu, 1977). For at skifte av miljø skal ha en effekt avhenger det, som tidligere nevnt, av en sosial forankring og aksept i det nye miljøet, i tillegg til en individuell aksept (Wilken, 2008).

I følge Bourdieus teori (1977) vil skifte av miljø ikke være tilstrekkelig for å få de rusavhengige kvinnene rusfrie. Ved skifte av miljø vil kvinnene, i følge Bourdieu (1977, 1997), mest sannsynlig fortsatt slite med disposisjonene de har med seg fra de sosiale strukturene de har vært en del av. I lys av Bourdieu er det aktuelt å drøfte inngripen i barnas sosiale rom på et så tidlig tidspunkt at man unngår reproduksjon av skadelige disposisjoner. Dette for å unngå at det får negative følger både for den aktuelle generasjonen og den neste.

5.5 Muligheter på tross av disposisjoner og habitus?

5.5.1 Hvilke muligheter finnes?

Skal man forstå kvinnes mulige forklaringer på egen rusavhengighet, er det viktig å ha en forståelse av deres habitus, kapital og rom. I følge Bourdieu (1997) er det hvert enkelt individs oppfattelse og vurdering av egne muligheter gjennom livet, som blir innskrevet i vedkommendes habitus, og som ligger til grunn for vedkommendes oppfatning av egne muligheter. Skal de rusavhengige kvinnene ha muligheten til å bli rusfrie vil endring av habitus og tilførsel av kapital være vesentlig for å kunne forandre en vanskelig situasjon som virker fastlåst.

Bourdieu skriver at forandring i habitus er avhengig av forandring i agentens ytre omgivelser. Endring av habitus skjer ikke automatisk, det krever en sosial forankring i et nytt sosialt miljø, og en individuell aksept av det nye miljøet. I tillegg er endring av habitus avhengig av aksept fra det nye miljøet. Denne prosessen er ikke uproblematisk (Wilken, 2008). Årsaken til dette er i følge Bourdieu (1997) at disposisjonene i habitus er varige i den forstand at de er seiglivet men ikke uforanderlige. Disposisjonene er

seiglivet da de prøver å motsette seg endringer ved selektivt å velge bort informasjon og erfaringer som er i strid med etablerte disposisjoner.

Denne tregheten i habitus bunner i det Bourdieu (1977) kaller hysteris. Hysteris inntreffer når disposisjonene består selv om de sosiale strukturene som var årsaken til disposisjonene endres eller erstattes med andre strukturer (Bourdieu, 1977). Sett i lys av denne teorien vil kvinnene kunne endre habitus ved skifte av miljø, men det vil være en krevende prosess da kvinnenes disposisjoner i følge Bourdieu (1997) vil kunne bestå selv om kvinnene får nye sosiale strukturer. Likevel er det her mulighetene for endring ligger.

I følge Nordahl (2000) vektlegger Bourdieu betydningen av menneskets evne til refleksjon. Bourdieu (1995) hevder også at den gruppebestemte, klassemessige habitus, og individets tenke- og væremåte kan la seg endre gjennom bevisstgjøring. Skal man prøve å endre kvinnenes habitus, og deres opplevelser av manglende muligheter kan man bevisstgjøre kvinnene på betydningen av refleksjon rundt egen livssituasjon. Man kan også gjøre dem oppmerksomme på at muligheter for endring vil være tilstede blant annet ved hjelp av skifte av miljø.

I følge Bourdieu & Wacquant (1993) er individets bevissthet sosialt strukturert, og habitus er en praktisk referanse til en fremtid som er avhengig av en fortid. Habitus er et produkt av denne fortiden. Sett opp mot empirien kan man hevde at de rusavhengige kvinnenes destruktive rusatferd henger nøye sammen med disposisjoner og habitus som er reproduisert i det sosiale rom.

Bourdieu skriver at et menneskes habitus er et produkt av de objektive livsvilkårene man lever og har levd under (Bourdieu, 1995). Dette peker på betydningen av at kvinnene får muligheten til å leve under andre livsvilkår når målet er å komme ut av rusavhengighet. Habitusbegrepet forholder seg til det folk gjør med utgangspunkt i forståelse av den situasjonen de er i (Wilken, 2008). Dette peker på viktigheten av å bevisstgjøre kvinnene på at de muligens handler som de gjør på bakgrunn av disposisjoner og habitus de har med seg. På den måten vil muligheter for endring være til stede.

I følge Bourdieu og Wacquant (1993) er mennesket statistisk sett dømt til å møte omstendigheter som er i samsvar med de omstendighetene som formet deres habitus. På den måten får man erfaringer som styrker de disposisjonene man alt har. På den annen side er habitus et produkt av historien, og den er et åpent system av disposisjoner, som uten stans står overfor nye opplevelser og hele tiden blir påvirket av disse. Sett i lys av denne teorien vil de rusavhengige kvinnenes muligheter i fremtiden kunne ligge i skifte av miljø. Skifte av miljø vil kunne gi kvinnene et nytt utgangspunkt og nye opplevelser. Noe som vil kunne endre deres habitus og eventuelt påvirke dem i en positiv retning.

5.5.2 Tilførsel av kapital

I følge Wilken (2008) hevder Bourdieu at det finnes mange forskjellige typer makt i samfunnet, og makten er knyttet opp mot de ulike kapitalformene. Kapitalformene er gjenstand for meningsfulle sosiale kamper i ulike felt fra dannelse av vennskap, til skolegården, idrettslagene og universitetene. Videre sier Bourdieu at alle mennesker deltar i kampene, og at mennesker og sosiale grupper får status og makt gjennom verditilskrivning til ulike kapitalformer. Skal kvinnene ha muligheten til å hevde seg i kampen om de ulike kapitalene i samfunnet, er de avhengig av tilførsel av kapital. Uten kapital på de fleste områder i livet kjemper kvinnene en kamp de er dømt til å tape.

I denne studien er det flere fellestrekk ved kvinnenes historier som fremhever seg som viktige i forhold til manglende tilførsel av kapital. De rusavhengige kvinnene forklarer rusproblemet sitt med at de ønsket å komme bort fra det vonde som skjedde i hjemmet. De ønsket å ruset seg bort fra en hverdag preget av ulike typer vold utført av stefedre og fedre. I tillegg til dette levde kvinnene i daglig angst for at de selv eller andre familiemedlemmer skulle bli utsatt for overgrep i hjemmet. Felles for kvinnene er at de også følte seg sveket av mødrene, da mødrene i samtlige tilfeller valgte å overse stefedre og fedres destruktive atferd overfor disse kvinnene.

Det er også felles for kvinnene at rusproblemet ble knyttet opp mot manglende omsorg og manglende oppfølging hjemmefra og fra skolen. I flere av tilfellene søkte kvinnene ut for å slippe unna hjemmesituasjonen. I den forbindelse startet en av kvinnene et kjærlighetsforhold til en 20 år gammel rusmiddelanshengig da hun selv var 14 år. Flere av kvinnene sier de trakk seg ut av hjemmesituasjonen og kom sammen med rusavhengige gutter. To av kvinnene rømte hjemmefra som 13 åringer som en

konsekvens av rusproblemer og vold i hjemmet. En annen av kvinnene forteller at hun begynte å bruke rusmidler da hun ble oppmerksom på morens prostitusjon. I fire av fem tilfeller var rusmidler lett tilgjengelig i hjemmet, i tillegg til at de voksne daglig misbrukte rus med barna som vitne.

Fire av fem kvinner forteller at de ikke mestret skolesituasjonen, og kompenserte for dette ved å bruk rusmidler. I studien kommer det også tydelig frem at noen av kvinnene fikk høy status blant andre elever ved at de misbrukte rus i skoletiden. Flere av kvinnene opplevde også at betingelsene for å tilhøre de ulike gjengene var at de inntok rusmidler. En av kvinnene forteller at det å misbruke rus fikk henne til å føle seg verdifull i den gjengen hun tilhørte.

Ved å tilføre kvinnene kapital på et tidlig tidspunkt, ville de hatt større muligheter både når det gjelder å skaffe seg et sosialt nettverk, og når det gjelder å kunne mestre skolesituasjonen. Dette kan forhindre at de utvikler rusavhengighet. Empirien viser at sårbare barn og unge, blant annet på bakgrunn av manglende kapital, har kommet til kort både i venninnegjengen og på skolen. Konsekvensene for kvinnene har blitt katastrofale da de har søkt marginale miljøer hvor rus har vært en symbolsk kapital som har hatt stor verdi. Når det gjelder tilførsel av kapital kan barnevernet være en ressurs ved enten å ta barnet ut av hjemmesituasjonen, eller ved å legge til rette for tilførsel av ny kapital i disse hjemmene. Dette kan realiseres ved at barnet enten plasseres i en fosterfamilie, eller ved veiledning/oppfølging i hjemmet.

5.6 Konklusjon av drøftingen

Empirien viser tydelig prisen kvinnene har måttet betale for å vokse opp i sosiale rom som skader. Det kommer tydelig frem at kvinnene mener mulige forklaringer på rusproblemerne sine ligger i deres oppvekst i skadelige sosiale rom. Disse rommene var preget av rusinntak, ulike typer vold, svik og uforutsigbarhet. Kvinnene opplever å ha mistet barndommen og ungdommen som et resultat av at de har levd under uverdige forhold i det sosiale rom.

Kvinnene refererer også til vanskelighetene ved å vokse opp i sosiale rom fattig på kapital. Mangel på sosial kapital kan ha hindret dem i å utvikle gode

venninnerelasjoner, og mangel på kulturell kapital kan ha forhindret dem i å lykkes i en skolesituasjon. I tillegg til dette begrunner kvinnene rusavhengigheten sin med reproduksjon av sosiale ulikheter i det sosiale rom. Dette gjennom eksempelvis lett tilgang til rus i det sosiale rommet, samt at rus også i enkelte tilfeller var en anerkjent symbolsk kapital i det sosiale rommet. Samtlige av kvinnene begrunner rusmisbruket sitt med et behov for å komme bort fra alt det vonde som skjedde hjemme.

Kvinnene sitter også igjen med stor bitterhet overfor det offentliges rolle i oppveksten. Felles for kvinnene er at de føler seg sviktet av det offentlige, og mener situasjonen kunne vært en annen i dag hvis det offentlige hadde grepet inn med konkrete tiltak.

6.0 MER TREFFSIKRE FREMTIDIGE FOREBYGGINGSTILTAK

6.1 Studiens forebyggingsverdi

De empiriske funnene i denne studien bekrefter mye av det man alt vet når det gjelder konsekvensene av å vokse opp i en risikofamilie. Lever man i rusrelaterte risikofamilier, øker sannsynligheten for at man utvikler en rusavhengighet senere i livet. Når det gjelder ulike tiltak viser empirien at de rusavhengige kvinnene i denne studien etterlyser et system som i større grad benytter seg av tvang. Ut i fra dagens forskning anbefales skoleprogrammer og selvtillitskurs for å forebygge rusmisbruk, mens de rusavhengige kvinnene i denne studie selv etterlyser tvang og skremselspropaganda. Det kan her påpekes at det i studien også fremkommer ambivalens til tvang. Da med tanke på at kvinnene i sin oppvekst var redde for at nettopp dette skulle skje. Likevel hevder de i voksen alder at det kanskje hadde vært det beste.

Denne gruppen sårbare rusavhengige kvinner er en spesiell gruppe kvinner. De representerer et ytterpunkt i forhold til sin hjemmesituasjon og sitt rusproblem. På bakgrunn av dette kan man si at funnene ikke er generaliserbare, og at de gir begrenset verdi. På den annen side gir funnene et godt bilde av sårbare kvinner. Det kan tenkes at de forebyggingstiltakene og behandlingstiltakene som settes inn, og som virker i forhold til andre kvinnelige rusmisbrukere, ikke nødvendigvis vil ha effekt på denne gruppen.

På bakgrunn av dette kan man spørre seg om ikke ulike rusmisbrukere bør tilbys ulike tiltak i framtiden. Samfunnsmessig står man overfor en stor utfordring. Det må settes inn store ressurser for at de rusavhengige skal få et godt liv. Det blir også viktig å se de rusavhengige i et helhetsperspektiv hvor skole, hjem og fritid henger sammen og påvirker hverandre.

Som det fremkommer i studien opplevde kvinnene ambivalens i forhold til det å bli fjernet fra eget hjem, og det er vanskelig å predikere konsekvensen av å fjerne dem. Det fremstår likevel som tydelig at man må inn på et tidlig tidspunkt med en eller annen form for intervensjon eller tilføring av kapital. Hvordan dette skal gjennomføres i praksis er en utfordring. Det eksisterer allerede i dag tiltak på helsestasjoner og barnehager når barnet møter her. Eksempelvis pålegger barnevernloven offentlig ansatte (inkl. private barnehager) å melde fra til barnevernstjenesten når det er grunn til å tro at

et barn mishandles hjemme, eller at det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt (§ 6-4, 2. ledd, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1992). Men det kan tenkes at noen risikobarns første møte med det offentlige først skjer i skolen. Det er da viktig at skolen har effektive og godt fungerende rutiner for hvordan de skal fange opp, og drive treffsikre forebyggingstiltak.

Det fremkommer også i studien at de rusavhengige kvinnene har barn som er tredjegerasjon rusavhengige. Dette peker på betydningen av å hjelpe kvinnene ut av rusproblemene. Det er vanskelig å videreføre noe som de selv ikke har lært, og behovet for hjelp fra samfunnet er stort. På bakgrunn av dette bør man forsøke å bryte den sosiale arven som de rusavhengige kvinnene viderefører til neste generasjon.

Empiriens viktigste budskap er likevel betydningen av at man i fremtiden ser de individuelle og samfunnsmessige konsekvensene av å ikke gripe inn når barn lever under omsorgssvikt. Så lenge sårbare barn lever med uforutsigbarhet, utrygghet, svik og vold uten at noen griper inn, vil vi samfunnsmessig ha problemer med å få bukt med rusproblematikken. Så lenge ingen griper inn når barn misbruker rus på skolen og utelater å møte opp, vil denne type problemer forsette å eksistere. Det er derfor av stor betydning at vi både på individ- og samfunnsnivå velger å ta barnets perspektiv, og at man forholder seg til meldeplikten man har i følge barnevernsloven (§6-4, 2. ledd, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 1992).

Selv om denne studien ikke gir konkrete løsninger på hvordan man skal drive treffsikre forebyggingstiltak i fremtiden, viser den klart at samfunnet står overfor store utfordringer når det gjelder å fange opp sårbare barn og unge før de utvikler et rusproblem. Det er også av stor betydning at man driver barnevern og ikke foreldrevenn. I tillegg til dette må målet være å hjelpe de rusavhengige kvinnene til å bli rusfrie. Skal man lykkes med dette, må man bevisstgjøre dem på egen habitus, samt gjøre dem oppmerksomme på at habitus er tregt, men foranderlig. Det er også av betydning å bevisstgjøre kvinnene på viktigheten av refleksjon rundt årsaken til egen rusavhengighet. Det er disse refleksjonene som har vært hovedfokuset i denne studie.

6.2 Implikasjoner for fremtidig forskning

Når det gjelder forskning på kvinner og rus, er det fremtredende at det er et stort behov for mer forskning på feltet. Selv om denne oppgaven fokuserer på et relativt snevert utvalg, gir den gode implikasjoner for fremtidig forskning. Oppgaven har en nytteverdi ved at den viser kvinnes mulige forklaringer på egen rusavhengighet. Studien indikerer også de store samfunnsmessige omkostningene.

Forskningsmessig vil det være interessant i fremtidig forskning å se nærmere på denne gruppen sårbare kvinner. Da gjerne i forhold til demografiske egenskaper som geografiske forskjeller, alder, utdanning etc. Det vil også være interessant å se nærmere på de som klarer seg på tross av sårbarhetsfaktorene. Dette kan tenkes gjennomført både kvalitativt og kvantitativt, og kanskje ideelt sett gjennom metodetriangulering. På den måten får man frem enda mer kunnskap om hva som kan forårsake rusmiddelproblematikk, samt at man får frem kunnskap om hvordan enkelte har klart å beskytte seg mot disse risikofaktorene.

Det er også et uttalt behov for mer generell forskning på kvinner og rus. Her er det også tenkelig at man begynner med kvalitativ forskning som går i dybden, hvorpå man ekspanderer med en kvantitativ studie som fanger mer i bredden og gir større generaliserbarhet.

Den viktigste implikasjonen av denne studien, er at det er av stor betydning å rette fokuset mot kvinner og rus, og at man vier fremtidig forskning til dette.

REFERANSELISTE

- Arbeids- og sosialdepartementet (2005). *Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2006-2008*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- Aronowitz, S., & Giroux, H. A. (1993). *Education still under siege* (2 utg.). Westport: Bergin & Garvey.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (1992). *Lov om barnevernstjenester (barnevernloven, BVL)*. Oslo: Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet.
- Befring, E. (2002). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget.
- Bengtsson, J. (1999). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. I J. Bengtsson (Red.), *Med livsvärlden som grund: bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning*. (ss. 9-47). Lund: Studentlitteratur.
- Bjerrum Nielsen, H., & Rudberg, M. (1992). Jenters vei til rusmidler - et sosialiseringperspektiv. I H. Waal & L. Middelthon (Red.), *Narkotikaforebygging mot år 2000*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice* (Oversatt av R. Nice). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. (Oversatt av R. Nice). Cambridge, MA: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1995). *Distinksjonen* (Oversatt av A. Prieur). Oslo: Pax Forlag AS.
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolsk Makt*. Oslo: Pax Forlag.
- Bourdieu, P. (1997). *Af praktiske grunner*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, P. (2000a). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Bourdieu, P. (2000b). *Pascalian Meditations* (Oversatt av R. Nice). Stanford: Stanford University Press.

- Bourdieu, P., & Wacquant, J. D. (1993). *Den kritiske ettertanke. Grunnlag for samfunnsanalyse* (Oversatt av B. N. Kvalsvik). Oslo: Det Norske Samlaget.
- Brewer, D., Fleming, C., Haggerty, K., & Catalano, R. (1998). Drug use predictors of partner violence in opiate-dependent women. *Violence and Victims, 13*, 107-115.
- Bry, B. H., McKeon, P., & Pandina, R. J. (1982). Extent of drug use as a function of number of risk factors. *Journal of Abnormal Child Psychology, 91*(4), 273-279.
- Covington, S. (1997). Women, addiction, and sexuality. I L. Straussner & E. Zelvin (Red.), *Gender and addictions: Men and women in treatment* (ss. 79-95). Northvale: Aronson.
- Cozby, P. C. (2001). *Methods in behavioral research* (7. utg.). Mountain View: Mayfield Publishing Company.
- Det kongelige helse og omsorgsdepartementet (2007). *Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller*. St.meld.nr.20 (2006-2007). Oslo: Det kongelige helse og omsorgsdepartementet.
- Duckert, F., Lossius, K., & Ravndal, E. (2008). Dilemmaer og utfordringer. I F. Duckert, K. Lossius, E. Ravndal & B. Sandvik (Red.), *Kvinner og alkohol*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dunn, G., Ryan, J., & Dunn, C. (1994). Trauma symptoms in substance abusers with and without histories of childhood abuse. *Journal of psychoactive drugs, 26*(357-360).
- Ensminger, M. E., Brown, C. H., & Kellam, S. G. (1982). Sex differences in antecedents of substance use among adolescents. *Journal of social issues, 38*(2), 25-42.
- Ervik, T. S. (2009, 16.07). Ingen effekt av rusforebygging. *Bergens Tidende*.

- Fløvig, J. C., Vaaler, A. E., & Morken, G. (2006). Substance use at admission to an acute psychiatric department. *Nordic Journal of Psychiatry*, 63(2), 113-119.
- Gil-Rivas, V., Florentine, R., & Anglin, D. (1996). Sexual abuse, physical abuse, and posttraumatic stress disorder among women participating in outpatient drug abuse treatment. . *Journal of Psychoactive Drugs*, 28, 95-102.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Giorgi, A. (1985). *Phenomenology and psychological research: essays*. Pittsburg: Duquesne University Press.
- Helseth, V., Lykke-Engen, T., Johnsen, J., & Waal, H. (2009). Substance use disorders among psychotic patients admitted to inpatient psychiatric care *Nordic Journal of Psychiatry*, 63(1), 72-77.
- Isdal, P. (2000). *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Iversen, E., Lauritzen, G., Skretting, A., & Skutle, A. (2007). *Det nasjonale dokumentasjonssystemet innen tiltaksapparatet for rusmiddelmisbrukere: Kartleggingsdata*. Rapport. Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning.
- Johansen, I. H., Morken, T., & Hunskaar, S. (2009). Contacts related to psychiatry and substance abuse in Norwegian casualty clinics. *Scandinavian journal of primary health care*, 27(3), 180-185.
- Kilpatrick, D., Acierno, R., Resnick, H., Saunders, B., & Best, C. (1997). A 2-year longitudinal analysis of the relationship between violent assault and substance use in women. . *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 834-847.
- Klyve, A. (2007). Kjønnssensitiv rusforebygging. I A. Klyve (Red.), *Kjønnheten og udyret*. Bergen: Stiftelsen Bergensklinikkene.

- Kumpfer, K. L., & Bluth, B. (2004). Parent/Child transactional processes predictive of resilience or vulnerability to "Substance abuse disorders". *Substance use & misuse*, 39(5), 671-698.
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju* (T. M. Anderssen & J. Rygge, Trans.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lossius, K. (2008). Kvinner, alkohol og behandling. I F. Duckert, K. Lossius, E. Ravndal & B. Sandvik (Red.), *Kvinner og alkohol*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lübcke, P. (1989). Fænomenologien og hermeneutikken i Tyskland. I P. Lübcke (Red.), *Vor tids filosofi. Engagement og forståelse* (ss. 25 - 177). København: Politikens Forlag.
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Marklund, U., & Wernersson, I. (1984). *Flickor på högstadiet. En diskussion om tonårsflickors alkoholvaner*. Rapport no.3. Institutionen för pedagogik: Göteborgs Universitet.
- Miller, B., Downs, W., & Testa, M. (1993). Interrelationships between victimization experiences and women's alcohol/drug use. *Journal of Studies on alcohol*, 11, 109-117.
- Newcomb, M. D., & Bentler, P. M. (1986). Drug use, educational aspirations and workforce involvement: the transition from adolescence to young adulthood. *American journal of community psychology*, 14(3), 303-321.
- Newcomb, M. D., Maddahian, E., & Bentler, P. M. (1986). Risk factors for drug use among adolescents: concurrent and longitudinal analyses. *American Journal of Health Behavior*, 76(5), 525-531.

- Nordahl, T. (2000). *En skole - to verdener: et teoretisk og empirisk arbeid om problematferd og mistilpasning i et elev- og lærerperspektiv*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Olesen, S. G. (2000). Pierre Bourdieu. I S. G. Olesen & P. M. Pedersen (Red.), *Pædagogikk i sosiologisk perspektiv*. Viborg: Forlaget PUC.
- Pedersen, W. (1988). Sårbare jenter? *Stoffmisbruk*(1), 10-11.
- Pedersen, W. (2006). *Bittersøtt. Ungdom/sosialisering/rusmidler* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2008). *Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Ravndal, E. (2008). Kvinner og alkohol. I F. Duckert, K. Lossius, E. Ravdal & B. Sandvik (Red.), *Kvinner og alkohol*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skårderud, F. (2010). Rusmidler. I F. Skårderud, S. Haugsgjerd & E. Stänicke (Red.), *Psykiatriboken. Sinn, kropp og samfunn* (ss. 433 - 445). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Strandheim, A., Wold, J. E., & Bentzen, N. (2007). Ungdomsfyll og helseproblemer - kva kjem først? *Tidsskrift for Den Norske Legeforening*, 127(2), 198-200.
- Thundal, K.-L., Spak, F., & Allebeck, P. (2000). Drinking pattern among swedish women: Results from a 5-yearfollow-up of a population-based study. *Alcohol & Alcoholism*, 35(5), 520-540.
- von Tetzchner, S. (2001). *Utviklingspsykologi. Barne- og ungdomsalderen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Wilken, L. (2008). *Pierre Bourdieu*. (V.F. Andreassen, Transl.) Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Wormnes, E., & Skutle, A. (2005). *Pandoras Boks: Kvinner, kjærlighet til rus og håpet.*

Bergen: Stiftelsen Bergensklinikkene.

Vedlegg 1

Informasjonsskriv til faglig ansvarlig ved institusjonen

Britt Heimvik Takvam

Seksjon for utdanningsvitenskap, Psykologisk fakultet

E- post adr.: britt.takvam@student.uib.no

Tlf: xx xx xx xx

Til faglig ansvarlig ved....

Orientering vedrørende mastergradprosjektet

Jeg refererer til tidligere kontakt og takker for positivt svar vedrørende intervju av fire kvinnelige pasienter ved institusjonen. Jeg sender en kort orientering angående mitt mastergradprosjekt, og en liten beskrivelse av veien videre.

I forbindelse med min masteroppgave i pedagogikk ved seksjon for utdanningsvitenskap ved det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen, ønsker jeg å sette fokus på følgende problemstilling: Hvordan gjøre rusforebygging mer treffsikker når det gjelder sårbare unge jenter?

Hensikten med intervjuene er å prøve ved hjelp av jentenes/kvinnenes historier å se på hvilke ulike tiltak man kan sette inn når det gjelder å forebygge rusavhengighet hos de sårbare unge jentene.

Jeg trenger din hjelp til å plukke ut disse jentene blant pasientene ved institusjonen. All deltagelse vil være frivillig og pasientene kan trekke seg om de skulle ønske det. Pasientene jeg intervjuer vil bli anonymisert. Jeg vil bruke båndopptaker og ta alle samtalene opp ved hjelp av dette. Datamateriale vil bli oppbevart forsvarlig. Opptakene vil bli lagret i elektronisk form på min datamaskin. Videre vil datamateriale bli slettet ved prosjektslutt våren 2009.

Veileder for min oppgave er førsteamanuensis Herdis Alvsvåg. Skulle det være behov for ytterligere opplysninger vil jeg kunne treffes på overnevnte e-post adresse eller på telefon.

Med vennlig hilsen

Britt H. Takvam

Vedlegg 2 – Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Svanaug Fjær
Rokkansenteret
UNIFOB AS
Nygårdsgaten 5
5015 BERGEN

Vår dato: 15.08.2008

Vår ref: 19777 / 2 / SM

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 25.08.2008. Meldingen gjelder prosjektet:

19777

Rusforebygging rettet mot sårbare, unge jenter. En kvalitativ studie av kvinners opplevelse av mulige årsaker til at de begynner å drikke alkohol.

Behandlingsansvarlig
Daglig ansvarlig
Student

Universitetet i Bergen, ved institusjonens overste leder
Svanaug Fjær
Britt Heimvik Takvam

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2009, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Siv Midthassel

Kontaktperson: Siv Midthassel tlf: 55 58 83 34

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Britt Heimvik Takvam, Nybøveien 26b, 5221 NESTTUN

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Prosjektvurdering - Kommentar

19777

Det legges til grunn at utvalget informeres om alle sider av prosjektet. Det vises til informasjonsskriv vedlagt meldeskjema og forutsettes at følgende fremgår:

-at studien gjennomføres av Britt Heimvik Takvam i forbindelse med hennes mastergradsarbeid ved Universitetet i Bergen (bør stå i informasjonsskrivet og ikke i "Erklæring").

Ombudet ber om at revidert informasjonsskriv ettersendes.

Det samles inn og registreres sensitive personopplysninger, jf. personopplysningsloven § 2 8 c).

Datamaterialet anonymiseres ved prosjektslutt ved at verken direkte eller indirekte personidentifiserbare opplysninger fremgår, navneliste og opptak slettes. Prosjektslutt er satt til 15.05.2009.

3

Ombudet legger til grunn at prosjektet er tilrådd Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk før datainnsamling starter og ber om at kopi av tilrådingen ettersendes når denne foreligger.

3

Vedlegg 3 – Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk

UNIVERSITETET I BERGEN

Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, Vest-Norge (REK Vest)

Svanaug Fjær
Universitetet i Bergen
Rokkansenteret
Nygårdsgaten 5
5015 Bergen

Deres ref	Vår ref	Dato
	2008/10004-ØYSV	08.09.2008

Ad. prosjekt: Rusforebygging rettet mot sårbare, unge jenter. En kvalitativ studie av kvinners opplevelse av mulige årsaker til at de begynner å drikke alkohol (186.08).

Det vises til din søknad om godkjenning av forskningsprosjekt, datert 14.08.08.

Komiteen behandlet søknaden i møte den 28.08.08.

De regionale komiteene for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk foretar sin forskningsetiske vurdering med hjemmel i Forskningsetikklovens § 4. Saker vedrørende forskningsbiobanker behandles i samsvar med Biobankloven. Saksbehandlingen følger Forvaltningsloven.

I følge forskningsetiske retningslinjer skal begge kjønn inkluderes i all medisinsk og helsefaglig forskning. Komiteen aksepterer likevel de argumenter som legges til grunn for at kun kvinner inkluderes i denne studien.

I informasjonsskrivet til deltakerne må avsnittet "Bakgrunn og hensikt" forenkles slik at formålet med studien fremstår klart for deltakerne.

Vedtak:

Prosjektet godkjennes på vilkår av at ovennevnte merknad tas til følge.

Komiteenes vedtak etter Forskningsetikklovens § 4 kan påklages (jfr. forvaltningsloven § 28) til Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag. Klagen skal sendes REK-Vest (jfr. forvaltningsloven § 32). Klagefristen er tre uker fra den dagen du mottar dette brevet (jfr. forvaltningsloven § 29).

Komiteen ber om å få tilsendt sluttrapport evt. trykt publikasjon for studien.

Vennlig hilsen

Arnold Berstad
Nestleder

Øystein Svindland
førstekonsulent

Postadresse
Postboks 7804
5020 Bergen

rek-vest@uib.no
www.etikkom.no/REK
Org no. 874 789 542

Regional komité for medisinsk
og helsefaglig forskningsetikk,
Vest-Norge
Telefon 55 97 84 97 / 98 / 99

Besøksadresse
Haukeland Universitetssykehus

Vedlegg 4

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Rusforebygging rettet mot sårbare, unge jenter. En kvalitativ studie av kvinners opplevelse av mulige årsaker til at de begynner å drikke alkohol.”

Bakgrunn og hensikt

Dette er en studie i forbindelse med Britt Heimvik Takvams mastergrads arbeid ved Universitetet i Bergen. Hensikten med studiet er å prøve å bidra til bedre kunnskap om hvordan og hvorfor sårbare jenter begynner å drikke alkohol, og etter hvert får problemer knyttet til dette. Med denne studien ønsker jeg å bidra til at rusforebygging når fram til de jentene som trenger det mest. Du forespørres om deltakelse da du har kunnskaper om alkoholproblematikken, og på den måten kan være med å øke kunnskapen rundt dette. For mer detaljert informasjon om kriterier for deltakelse å se vedlegg A.

Hva innebærer studien?

Studien vil være et samtaleintervju med bruk av båndopptaker.

Mulige fordeler og ulemper

Når det gjelder mulige ubehag ved gjennomføring av studien kan det være at man kommer inn på sensitiv informasjon og hendelser som man har opplevd tidligere. I den anledning gis det etter intervjuet en debriefing; en samtale hvor du som informant har mulighet til å snakke om hvordan du opplevde intervjuet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen som registreres om deg skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien. Alle opplysningene vil bli behandlet uten navn og fødselsnummer eller andre direkte gjenkjenne opplysninger. En kode knytter deg til dine opplysninger gjennom en navneliste. I tillegg vil ikke navn på institusjon tilkjenne. Det er kun autorisert personell knyttet til prosjektet som har adgang til navnelisten og som kan

finne tilbake til deg. Informasjonen om deg vil slettes ved studiens slutt i juni 2009. Det vil ikke være mulig å identifisere deg i resultatene av studien når disse publiseres.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dette vil ikke få konsekvenser for din videre behandling. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Om du nå sier ja til å delta, kan du senere trekke tilbake ditt samtykke uten at det påvirker din øvrige behandling. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte daglig leder ved institusjonen.

Ytterligere informasjon om studien finnes i kapittel A – utdypende forklaring av kriterier for deltakelse.

Samtykkeerklæring følger etter kapittel A.

Kapittel A- utdypende forklaring av kriterier for deltakelse

Følgende kriterier **må oppfylles** for deltakelse i studien:

Du er kvinne.

Du må ha utviklet ditt alkoholproblem i alderen 12 – 18 år.

Minst **ett** av følgende kriterium må oppfylles:

Ungdomstiden din bar preg av identitetsforvirring.

Ungdomstiden din bar preg av utrygg tilknytning.

Ungdomstiden din bar preg av forsømmelse.

Ungdomstiden din bar preg av dårlig økonomi i familien.

Ungdomstiden din bar preg av psykiske lidelser.

Ungdomstiden din bar preg av overgrep.

Ungdomstiden din bar preg av atferdsvansker.

Du har foreldre med alkoholproblem.

Du har foreldre med psykiske lidelser.

Samtykke til deltakelse i studien

”Rusforebygging rettet mot sårbare, unge jenter. En kvalitativ studie av unge jenters opplevelse av mulige forklaringer til at de begynner å drikke alkohol”

*Jeg, (navn med
blokkbokstaver), bekrefter at jeg har lest informasjonsskrivet
og har hatt anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker i å
delta.*

SignaturDato.....
(signert av prosjektdeltaker) (datert av prosjektdeltaker)

Vedlegg 5

Intervjuguide

1 Utviklingsforløpet

1. Hvor gammel var du da du begynte å drikke?
2. Hvor ofte drakk du gjennomsnittlig?
3. Hvem drakk du sammen med?
4. Hva mener du kjennetegner de situasjonene når ungdom drikker?
 - Hva kjennetegnet dine situasjoner?
 - Tid, sted og hvem til stede?
3. Var det noe spesielt som gjorde at du begynte å drikke?
 - En spesiell situasjon?
 - Noe hjemme?
 - Noe på skolen?
4. Er det noe som trer fram som mer viktig enn andre ting hvis du ser deg tilbake?
5. Når gikk det opp for deg at du hadde et problem med alkoholen?
 - Kan du si noe om hvorfor det ikke gikk opp for deg tidligere?

2 Alkoholbruk

1. Hva oppnådde du ved å drikke?
 - I forhold til gruppen du drakk med?
 - o tilhørighet/aksept: Var dette noe du følte du manglet ellers? I forhold til hvem? De som ikke drakk?
 - I forhold til de som ikke drakk alkohol?

2. Hvilke kjennskap hadde du om risikoen ved bruk av alkohol?

- Utdype?!
- På kort sikt
- På lang sikt

3 Forebygging

1. Ble det satt inn noen tiltak som du kan huske? I forhold til ditt alkoholproblem?

- Hva gjorde skolen?
- Ble barnevernet koblet inn? Evt. hva ble gjort?
- Hva gjorde foreldrene dine?
- Var det noen andre som forsøkte å hjelpe deg?

2. Var det noen av disse tiltakene som du følte hjelp?

3. Var det noen av disse tiltakene som du følte ikke hjelp?

4. Er det mulig å identifisere noen tidspunkt i livet ditt hvor du mener forebygging kunne vært relevant?

5. Hva tror du måtte til for at din situasjon skulle vært annerledes?

- Spesielle tiltak?
- Tidspunkt?

6. Kunne dette vært med på å snu den negative prosessen?

7. Hvilke rolle tror du et eventuelt støttapparat ville kunne spille?

- Skolen
- Barnevernet
- Familie/venner

8. *Hvilke tiltak mener du burde vært satt inn?*

9. Hvordan har du erfart den støtten du eventuelt har fått?

4 Tilknytning

1. Hvordan var forholdet ditt til foreldrene dine i ungdomstiden?

- Til din mor?
- Til din far?

2. Hadde du noen nære venninner?

- Hvis JA:
 - Var dette venninner du hadde hatt lenge?
 - Hvordan møttes dere?
 - Drakk de også? Var de med i gjengen du drakk alkohol med?
 - Hva skjedde når du begynte å drikke?
 - Hvordan var kvaliteten på dette forholdet?
- Hvis NEI:
 - Hvordan opplevde du dette?

3. Hadde du en bestevenninne?

4. Hvordan var ditt forhold til skolen?

- Skulk
- Likte du å gå på skole
- Mestring
- Inkludert

AVSLUTNINGSVIS:

- 1) Er det noe mer du vil fortelle?
- 2) Er det noe du lurer på?

Tabell 1

MENINGSENHETER	TRANSFORMERTE ENHETER
Intervjuer: Hva gjorde skolen?	
<p>På skolen var de bare glad jeg kom tilbake. Jeg var vekke i ukevis, det var ingen som spurte noen ting. De visste jo at jeg hadde vært borte, men de spurte ingen ting. Og godt var egentlig det. På grunn av alle følelsene og sånt som hadde vært inn i bilde. Må tenke på at jeg slåss med mamma før jeg stakk av, det var liksom altfor mye følelser for meg og mamma på den tiden. Vi sloss og kranget veldig mye.</p>	<p>S sier at skolen unnlot å forholde seg til skolefraværet hennes. Hun så på dette som en fordel, da hun slapp å forholde seg til årsaken til fraværet. S begrunner fraværet med et problematisk forhold til moren i form av følelsesmessige og fysiske utageringer.</p>

Intervjuer: Grep barnevernet inn?	
<p>Ja de var involvert, men de gjorde ikke noe særlig. De ringte hjem en gang i uken i en mnd for å sjekke at alt var greit. Det var det eneste de gjorde.</p>	<p>S forteller at barnevernet kjente til den vanskelige livssituasjonen hennes. Barnevernet kontaktet S foreldre ukentlig over en kort periode. Hensikten var å forsikre seg om at alt var i orden. Utover dette ble det ikke satt inn noen tiltak fra barnevernets side.</p>